O CĂLĔTORIE
LA
MUNTELE ATHOS

de

TEODOR T. BURADA.

Iași
Tipografia Naţionala strada Alecsandri.
1884.

Colegului G. Musicescu in semn de stimă
T. T. Burada
1884 Iunie 2.

O CĂLĔTORIE
LA
MUNTELE ATHOS

de

TEODOR T. BURADA.

Iași
Tipografia Națională strada Alecsandri.
1884.

O CĂLĔTORIE
la
MUNTELE ATHOS. *)

In vara, anului 1882, am intreprins o călĕtorie in Turcia, al cărei scop a fost mai cu seamă cercetarea locuitorilor Românĭ din Macedonia.

Odată intors in Salonic din acea călĕtorie, pe care o voiu descrie altă dată, nu m'am putut opri de a mĕ abate şi in Muntele Athos, pentru a vedea vestitele mănăstiri ce se află acolo, şi care odinióră au stat intr'o legătură indestul de strănsă cu istoria ţĕrei noastre.

Pentru a ajunge in acel munte pornind din Salonic, sunt douĕ drumuri: pe apă sau pe

*) Estras din Revistă pentru Istorie, Arheologie şi Filologie sub direcţiunea D-lui Gr. Tocilescu Bucureşti 1883.

uscat. Cel mai drept şi mai lesnicĭos este acel pe apă, trecênd cu vaporul golful de Salonic pănă la locul numit „Dafini“ 1) unde se află un han aproape de mănăstirea rusască Sf. Panteleimon.

Serviciul de vapoare se face numai de un singur vapor turcesc vechiu şi hodorogit, pe care cănd te sui te cuprinde frica. Pe acest vapor negăsind nimic de a le măncării, eşti nevoit să te aprovizionezi.

El pleacă de două ori pe lună, abătêndu-se la muntele Athos numai cănd se găsesc muşterii în numĕr indestulător pentru a compune o sumă de 20—25 lire otomane; se inţelege, că şi un singur muşteriu poate să se folosească de acel vapor plătind acea sumă, şi fiind-că nu am găsit muşterii pentru a reduce proporţiunea la o sumă potrivită, am fost nevoit să apuc drumul pe uscat, şi nu mi-a părut rĕu de loc, fiind-că aceasta m'a făcut a cunoaşte ţéra mai bine.

Inainte de a mĕ porni am căutat să'mi scot

1) Aşa numit din cauza mulţimei dafinilor.

de la autorităţile turceşti din Salonic o teşcherea, care nu este alta de căt o foaie de drum in care este trecut numele călătorului, semnalementele şi locul unde merge; ea este neaparat trebuitoare pentru ori-cine călătoreşte căci se cere in interiorul ţěrei, fie pe drum pe la diferitele conacuri, fie in orăşelele de prin provincii şi districte. Pasporturile nu se cer de căt când intri in capitală sau in alte porturi, şi pe la fruntarii.

După ce mi-am căpătat teşchereaoa am căutat să mě pregătescu de drum, luăndu-mi pe lăngă cele strict necesare călătoriei şi ceva măncare, căci in hanurile turceşti care se află pe la ciuflicuri 1), şi care şi acestea sunt in mare depărtare unele de altele, nu se găseşte altă măncare de căt: pedea (lipie), măsline, castraveţi muraţi cu oţet, şi nelipsita cafe.

Călătoria pe uscat se face mai cu samă cu măgari sau catîri, şi mai arare-ori cu cai, care se inchiriază anume de pe la chihai, fără

1) Mici proprietăţi particulare.

multă greutate, mai ales când se dă bacşiş, lucru fără de care in ţara turcească nu poţi face un pas. Aşa in 25 Aug. 1882, pe la 7 ore de dimineaţă, m'am pornit intovărăşit de mai mulţi cunoscuţi, un chiragiu, un suvariu 1) şi un cavas 2), pe care consulul general al României din Salonic, d. G. Lenş, mi l'a pus la disposiţie. Toţi eram călări afară de chiragiu, şi formam o caravană indestul de respectabilă prin numărul ei, pentru ca la caz de nevoie să ne putem opune tălharilor, cari fac drumurile din Turcia cu totul nesigure, şi sunt cea mai vie dovadă despre necultura acestui popor.

Cavasul era îmbracat cu fustane, cu tusluci, cu contăşiu, şi in cap cu fes roş, inarmat cu pistoale şi iatagan la brău; pe lăngă acestea mai avea şi o puşcă albaneză cu ţava lungă şi cu cremene; soldatul turc pe lăngă revolver mai avea şi o carabină Wincester cu repeţite; eu incă eram inarmat din cap pănă-'n

1) Soldat turc de la cavalerie.

2) Aprod pe la autorităţile civile.

picioare, căci căpătasem teşcherea, prin care mi se da dreptul de a purta arme, fiind-că nici un creştin n'are voie a fi înarmat fără o anume invoire.

Calabalîcul ce'l avem era aşazat pe un catîr anume. Catîrii sunt foarte tari; pe aceste animale se pot pune poveri până peste 100 ocă. Am văzut ingrămădiţi pe un catîr o familie întreagă, tată, mamă, copii, şi pe désupra două bocceli mari incarcate.

In deobşte catîrul se închiriéză cu samar, un fel de şea lungă, umplută cu pae, care cuprinde mai tot trupul animalului, avênd léţuri de lemn d'alungul ei; la capĕtul de dinainte, se află o scândurică lată şi lungă, ce stă drept spre gâtul catîrului. Pe samar se aşterne un chilim (cergă); scările sunt făcute din fringhie.

Pentru a incăleca trebue să fiĭ ajutat de alt-cineva, care ţine samarul din partea opusă acelei pe unde incaleci, căci el, fiind legat numai cu o fringhie pe sub pântecele animalului, se plécă in partea in care vrei să te sui pe el, şi fără a fi reţinut el se intórce intr'o parte.

Călătoria cu catîri séu cu măgari nu se

face de căt la pas; din cănd in cănd chiragiul strigă la ei „haïde“, pentru a'i indemna să mai îndesască pasul, căci altfel adorm mergênd. Ei nu au frîe, ci sunt legaţi numai cu o fringhie de găt, pe care une-ori chiragiul o apucă spre a trage animalul după dănsul.

Cărnirea catîrului in dreapta sau in stănga se face bătăndu-l cu o vărguţă peste găt in partea in cotro vrei să apuce, sau prin óre-care strigăte particulare ale chiragiului, pe care aceste inteligente animale le pricep.

E foarte greu a călători pe samar, din causă că nefiind bine străns, se cumpăneşte şi in dreapta şi in stănga, in căt eram nevoit să ţin echilibrul pentru a nu cădea; apoi acestor animale le trece multe prin cap, şi au multe obiceiuri, pe care necunoscăndu-le nu le-am putut prevedea; aşa bună oară catîrului meu, după o călĕtorie de vr'o câte-va oare, îi vine in cap de-odată să se tăvălească in colb, in căt dacă nu scoteam de grabă picioarele din scările de fringhie ale samarului să sar jos, m'aş fi vĕzut trăntit la pămănt

cu samar cu tot, şi cu catîrul peste mine. După ce s'a tăvălit insă catîrul, singur s'a sculat, și sta ca cum m'ar fi poftit să mai incalec earăși. Chiragiul se uita la mine şi'mi spunea să nu'mi fie frică, căci şi-a făcut tabetul.

După o călătorie de 13 oare prin Calamaria [1]) şi alte părţi mai mult in apropiere de malul mării şi de muntele Olimp, pe o căldură nesuferită aproape 40 grade R., neintălnind de căt cămpii intinse fără arbori şi munţi petroşi, seara pe la 8 oare, am ajuns in fine sfărmat de oboseală la mitocul rusesc, la părintele Modest, mai marele acestui mitoc, cătră care aveam o carte de recomandaţie ce mi-o dăduse părintele Josii de la mitocul rusesc din Salonic.

Acolo indată ce am ajuns, am fost cu toţii foarte bine găzduiţi şi ospătaţi cu imbelşugare. In acel mitoc am găsit şi un călu-

[1]) O intindere foarte mare de pămănt, unde se află o mulțime de metocuri dăruite mănăstilor din muntele Athos de către fiica lui Iorie despotul Serbiei, care apoi a devenit soția sultanului Murat, fără a'și schimba legea. Se zice că pentru acest fapt călugării 'i-ar fi dat epitetul de Καλα Μαρις adecă „buna Marie."

găr român din Basarabia care locuia acolo de mai mult timp.

A doua zi de dimineaţă am plecat mai departe, şi după alte 8 oare de călĕtorie, am ajuns la un sat grecesc numit Nichita; acolo am poposit puţin, după care am intreprins trecerea peste muntele Sf. Niculae, foarte innalt şi ripos, alcătuit din stânci de peatră şi marmură, avĕnd ca loc de călĕtorit numai nişte cărăruşe inguste şi primejdioase. Aducându-mi aminte de cele ce păţisem cu catîrul şi cu samarul in zioa trecută, şi neştiind dacă catîrului meu nu 'i-a mai veni gust să-şi facă tabietul, să se mai tăvălească incă o dată cu mine pe jos, ceĭa ce, după posiţia locului şi prăpăstiile ce erau in acel munte, putea deveni de astă dată primejdios, am pus in lucrare toată ştiinţa mea echilibristică pentru a mĕ ţine pe şchelea cea pusă pe spatele animalului, ear de altă parte observam cu mare băgare de samă urechile lui, pentru a pândi momentul fatal. Din fericire insă, trecui

muntele fără a resimţi alte emoţiuni de căt acele ale fricei.

De ceea parte a muntelui se află satul grecesc Sf. Niculai, unde am mas, oprindu-mĕ in gazdă la un bătrăn numit Dimitrie, epitropul mănăstirei ruseşti Sf. Panteleimon din muntele Athos. Către acesta aveam o scrisoare de la părintele Modest din mitocul rusesc, şi aice am fost ospătaţi şi găzduiţi foarte bine. Cea intăiu ingrijire a mea a fost să găsesc o barcă cu care să pot trece golful aşa numit al Sfăntului munte.

După puţin timp am tocmit o barcă cu pănză mănată de doi voĭnici barcagii, care a doua zi de dimineaţă trebuia să mă treacă de cea-l-altă parte in muntele Athos.

Seara avui prilejul a observa unele obiceiuri destul de curioase ale grecilor din acea comună. Femeile ingrijesc de toate trebile gospodăriei, spală, fac bucate, mătură, purtănd pe spetele lor in nişte saci legaţi de găt, pe pruncii lor cei mici, ceia ce produce o privelişte destul de deşanţată. In loc de

lumănări aprind fâşii făcute anume din lemn dė brad.

Sculându-mă a doua zi după un somn din cele mai adânci, m'am suit cu tovarăşii mei in barcă, sburând pe luciul mării, sub puternicul avânt dat de braţele vânjoase ale văslaşilor noştri, pentru a ajunge mai curând la locul dorit.

După o călătorie de vr'o cinci oare, incepù a bate un vênt puternic „Batis“ [1]) cu totul opus direcţiunei ce ne trebuia, şi astfel in loc se ajungem unde vroiam, am fost aruncaţi de valuri la arsanaoa [2]) mitocului Crumiţa; acolo a trebuit să ne oprim vr'o trei oare până ce s'a schimbat vêntul, după care apoi am pornit inainte cu barca, şi pe la 12 oare noaptea, am ajuns la arsanaoa mitocului mănăstirei bulgăreşti Zograf, unde eram hotăriţi să ne oprim.

---

[1]) Afară de acest vênt, mai sunt: Boreas, Notia, Gardist, Tremundan, Levant, Maistru şi altele.

[2]) Schele unde se descarcă marfa şi provisiuni pentru măncare.

I

Muntele *Athos* sau al *Athonului* sau *Sfetagora*, sfăntul munte, după slavoneşte, cum îl numesc mulţi scriitori romăni, se află la sudul Macedoniei; el inaintează in formă de peninsulă in Arhipelag, odinioară Marea Egeă, are o lungime de 60 chilometre, şi o lărgime in unele locuri de la 8—12 chilometre. Inălţimea lui cea mai mare care vine de la sud, e aproape de 2066 metre d'asupra nivelului mării.

Tot muntele are o posiţiune pitorească, incăntătoare; e acoperit de păduri rĕcoroase şi grădini pline cu flori şi pomi roditori. Intre arborii ce cresc in acel munte, insemnăm: chedri, chiparoşi, prunari, stejari, paltini, zazi sau pefci, plopi, tei, paltini, frasini, rihi, comori, jugastri, dafini, corcoduşi, mersini, lemn de levant etc.; intre arborii fructiferi, aflăm castani, corni, aluni, maslini, smochini, rodii, caisi, migdali, persici, pruni, alămăi, portocali şi alţi. Dintre florile mirositoare de cămp,

găsim: floarea Maicii Domnului, alişfachia, rigan şi altele.

Legumele pe căt şi fructele ajung la o mărime de necrezut; aşa am vĕzut păstări de fasole de o lungime pănă la patru palme domneşti, in căt din două păstări poţi face o măncare pentru mai mulţi oameni; căt despre bostănei (dovlecei), ei ajung la o lungime colosală, aproape pănă la un cot şi jumatate. Poama (strugure), care se cultivă in mare cătime, ajunge earăşi la o mărime de bobiţi aproape căt aceea a unei prune, şi este de o dulceaţă ca mierea. Persicele ajung pănă la mărimea unui măr domnesc, şi smochinele din acest munte sunt vestite prin mărimea şi bunătatea gustului lor; in genere această regiune este bine cuvêntată de natură şi nu fără temeiu a ales'o călugării drept adăpost a vieţii lor. Totul se intălneşte aici, frumuseţa şi liniştea naturei cu imbelşugarea cea mai bogată: dulceaţa aerului, feliurimea plantelor ce bucură vederea şi imbălsemează aerul, căntecul păsĕrilor, murmurul apelor, sborul albine-

lor, privirea luciului mării, liniştea văilor, tăcerea şi singurătatea pădurilor, toate acestea fac o ţesătură de voluptăţi ce răpesc simţurile şi inalţă sufletul către Dumnezeu [1]).

Marea care incunjoară muntele, este şi ea nu mai puţin darnică de căt pămăntul; plină de peştii cei mai gustoşi: Rofo, han, barbuni, lacherdă, scrumbii, sinagrida, fagria, hiad, şi alţii, precum şi de raci, stacoşi foarte mari in căt te poţi sătura dintr'un găt de al lor, stridii, midii, cracatiţă (caracatiţă), calimara, feliuri de scoici şi altele.

Capitala aşa zicănd a acestui munte este Careia sau Caries, o comună cu o posiţiune prea frumoasă; locuitorii ei sunt toţi negustori, avĕnd magazii cu deosebite obiecte necesare pentru gospodărie şi de a le măncării; unii din ei mai avănd şi mătănii, iconiţe, cruciliţe de sidef, de os, sau de lemn de chiparos, linguri de lemn de tisă şi alte lucruri bisericeşti, toate lucrate foarte frumos de sihastri.

([1] Nicefor Gregoras. Hist. byz. XIV. 7. 8.

In centrul oraşului se află casa administraţiei centrale a comunităţei religióse din sf. munte.

Fie-care mănăstire 'şi are căte un representant numit epistat.

In totul sunt doue-zeci de epistaţi, după numĕrul mănăstirilor, şi formează la un loc consiliul permanent al comunităţei religioase, *protata*, τὸ πρῶτατον ; ei se adună de trei ori pe săptămănă şi discută afacerile generale ale mănăstirilor, judecănd tot o dată şi pricinile iscate intre călugări. In contra hotărîrilor luate de ei, este dreptul de apel la Patriarchie.

Adunarea generală a epistaţilor poate fi inlocuită numai prin patru din ei, pentru a judeca afacerile de mică importanţă.

Pecetea ce au epistaţii e de argint, şi frăntă in patru bucăţi ; fie care are căte un pătrar din ea ; trebuie deci consimţimăntul unanim al acestor epistaţi, pentru ca actul care se investeşte cu acea pecete, să'şi aibă tărie şi să se aducă la indeplinire.

In Careia se află un biurou de postă şi

telegraf, şi un atelier de fotografie. In timpurile vechi era şi o scoală unde se invĕţà teologia ; astăzi ea nu mai esistă de mult. O-cărmuirea muntelui este incredinţată autorităţei turceşti, care se compune dintr'un Caimacam, un poliţai, un vameş şi vr'o zece soldaţi, pentru liniştea publică. Este obiceiul ca ori care inchinător ce vine la sf. munte să meargă mai intăiu la Careia, să'şi arăte Caimacamului teşchereaua, şi să vadă şi pe e-pistaţi. Afacerile penale comise de călugări se judecă de caimacam impreună şi cu representanţii mănăstirilor. Toate mănăstirele din sf. munte plătesc anual guvernului turcesc o dare de 625 lire otomane.

II.

Căte-va cuvinte asupra mănăstirilor din a-cest munte nu credem că vor fi de prisos.

In timpurile vechi se ridicase pe vărful cel mai inalt al peninsulei un altar lui Jupiter, de la care muntele primi numele de Athous ; mai tărziu pe la secolul al XI-lea, peninsula in-

treagă in care se află aşazat muntele, devenind locaşul mai multor mănăstiri, muntele luă numele τὸ ἅγιον ὄρος, sfăntul munte, care se păstrează şi astăzi in gura călugărilor greci, pe cănd in afară este cunoscut mai mult sub numele vechi schimbat in Athos.

Inainte de a ajunge in munte se vede la basa peninsulei urmele canalului pe care Xerxes imperatorul Perşilor intreprinse a'l săpa, după ce flota lui Mardonius fusese nimicită in anul 494 inainte de Christ de către furtunile ce se nasc adese-ori in jurul peninsulei, care sunt aşa de tari, incăt oamenii cu anevoe pot merge de la un loc la altul, fără a fi trăntiţi la pămănt.

Vechii locuitori al peninsulei erau unii greci, alţii barbari, cari insă vorbeau mai toţi limba greacă, atraşi mai ales de aerul cel curat şi de toate bunătăţile naturei ce se află acolo cu imbelşugare.

De pe la secolul al IX-lea, incepe a se vedea călugări bizantini in muntele Athos; aceşti călugări zidiră mănăstirea Xeropotam,

cu toate că există mare discuţiune intre ei, chiar in privinţa antichităţii respective a mănăstirilor, din care unii pretind că mănăstirea Lavra ar fi cea mai veche.

Organisaţia vieţei monachale se atribue de călugări sf. Atanasie, care zidi pe la an. 963 mănăstirea Lavra. Impĕratul Constantin Monomac, prin un regulament din an. 1406, regulează viaţa monachală şi raporturile de proprietate ale deosebitelor mănăstiri, şi opreşte tot-odată şi intrarea femeilor in muntele Athos, pe care pentru prima oară el îl numeşte săntul munte, τὸ ἅγιον ὄρος. Ele nu trebuie să păşască peste Megala Viglia, care se consideră ca granişa muntelui Athos; această oprire se intinde până şi la animale.

In tot timpul căt am stat in săntul munte, n'am zărit nici un animal de partea femeiască, precum vaci, măgăriţe, epe, capre, căţele, mâţe, nici macar găini. Dacă călugării, sf. munte ar fi stăpăni şi pe văsduh, ar opri de sigur şi păserilor sburătoare de partea femeiască să profaneze aerul respirat de ei. Lucru vred-

nic de luat aminte este că nici Turcii n'au voie să locuiască cu femeile lor in sf. munte.

III.

Tot pămăntul muntelui Athos este impărţit intre douĕ-zeci mănăstiri ce se află acolo aşezate pe de o parte şi pe de o alta a muntelui; cele mai multe din ele sunt pe lăngă malul mării.

Ele se numesc: Lavra, Caracal, Filoteu, Ivir, Cotlomuş, Stavronichita, Pantocrator, Vatoped, Castamanit, Duheriu, Csenof, Esfigmen, Xeropotam, Simopetra, sf. Pavel, Grigoriu, Dionisiu, Chilindar, Zograf şi sf. Panteleimon.

Afară de mănătirea Chilindar care e sêrbească, Zograf care e bulgărească şi st. Panteleimon care e rusască, toate celelalte sunt greceşti.

Toate aceste mănăstiri sunt supuse Patriarchatului din Constantinopole. Ele sunt zidite din peatră cioplită şi incunjurate cu zid, care odinioară aveau aşezate pe ele tunuri, şi păreau ca nişte adevarate cetăţi. Cele mai bogate din ele posedă spitaluri, farmacii bi-

blioteci insemnate şi archive preţioase, apoi argintării, petre scumpe, care impodobesc icoanele şi moaştele sfinţilor, şi alte lucruri de artă foarte vechi, unele din timpurile primitive ale creştinătăţii.

Aceste mănăstiri se numesc impărăteşti şi se impart in *chinovii*, κοίνοβια şi *idioritmi* ἰδιοῤῥυθμια.

Chinovii se numesc acelea unde călugării trăesc in comun, adecă nu le este ertat a mănca in chilia lor in deosebi, ci toţi la masa comună, la trapeză; a avea bani asupra lor, ori a'şi face haine, a'şi impodobi chilia cu mobilă, ori a'şi cumpara ceva spre trebuinţa lor particulară; ei sunt datori a cere toate lucrurile de care au nevoe la stareţ sau egumen, care are administraţia mănăstirei, şi care se alege de comunitate; afară de aceasta, ei sunt supuşi la cele mai aspre canoane bisericeşti.

Idioritmi, sunt acelea unde călugării nu 'şi au viaţa in comun, mănăncă fie-care in parte in chilia sa, se imbracă din banii sei, şi administraţia acelor mănăstiri este incredinţată

unui sfat de mai mulţi călugări aleşi de comunitate pe mai mulţi ani. Pe lăngă acestea canoanele bisericeşti nu sunt aşa de aspre.

Pe lăngă aceste mănăstiri se mai află şi schituri care nu sunt alta de căt mici mănăstiri, ce se află pe teritorul celor douĕzeci mănăstiri impărăteşti; ele plătesc embatic pentru locul ce'l ocupă, şi dreptul ce li se invoeşte de a păşuna vitele şi a tăia lemne din pădure pentru foc, pentru facere de cărbuni şi altele.

Aceste schituri sunt: Capsocalivi, Sf. Ana mare, Sf. Ana mică, Schitul nou [1]), Schitul Sf. Ioan botezătorul sau al Jvirului, Schitul Sf. Panteleimon sau al Cotlomuşului, Sf. Dumitru, Xenof, Sf. Andrei sau Sarai, Prorocul Ilie, Bogorodiţa sau naşterea Maicii Domnului, Schitul Zografului sau Cernivir, Lacu şi Prodromu.

Aceste două din urmă sunt romăneşti.

Schiturile se impart şi ele ca şi mănăstirile impărăteşti, in chinovii şi idioritmi.

Pe lăngă călugării ce locuesc in mănăstiri şi schituri, mai sunt şi *chilioţii*, adecă acei

---

[1]) Intemeiat pe la an. 1760 de către un moldovan numit Daniil.

care 'şi cumpără loc de pe la vre o mănăstire şi 'şi clădesc incăperi, in care trebuie să fie neaparat şi un mic paraclis. Chiliotul ţine pe lăngă sine doi pănă la trei ucenici pentru slujba bisericei şi a chiliei.

Mai sunt incă şi *colibaşii*, care au numai o mică chilie proastă numită *colibă*; ei sunt săraci cu desăvărşire, n'au de căt traista ce o poartă in spete şi metaniile călugăreşti de lănă. Pentru a'şi căştiga pănea de toate zilele, unii din ei lucrează crucilițe, iconițe de os, linguri de lemn, metanii din seminţele unei plante ce se numeşte „lacrimele Maicii Domnului", şi care apoi le vănd in orăşelul Careia. Unii din ei muncesc pe la călugări cei mai avuţi; cei mai bătrăni şi slabi, cer milostenie pe la mănăstiri, dăndu-li-se bani, păne şi unt-de-lemn, mai cu samă la mănăstirea rusască Sf. Panteleimon, care astăzi e cea mai bogată din toate mănăstirile din Sf. munte; ea singură numeră 900 călugări, şi cheltueşte pe an pentru intreţinerea lor şi a mănăstirei peste 40,000 ocă unt-de-lemn, 60,000 ocă

peşte şi altele. Ea are o tipo-litografie, un atelier de fotografie, un vaporaş pentru trebuinţa mănăstirei şi alte multe lucruri, care alte mănăstiri nu le au.

Pe lăngă colibaşi mai sunt şi *pustnicii* care trăesc prin peşteri făcute in stănci şi prin locurile cele mai sĕlbatice şi primejdioase, in căt numai uităndute la ele te cuprinde groaza cum e cu putinţă ca să fie locuinţi omeneşti. Pustinicii se feresc a se intălni cu cineva, şi dacă zăresc vre un om de departe in calea lor, schimbă drumul şi'l ocolesc. Dacă este intălnit de cineva, atunci el pleacă capul in jos, se uită in pămănt, nu rĕspunde la nici o intrebare şi fuge ca un sĕlbatec; ei umblă cu picioarele goale şi sunt imbrăcaţi prost de tot, curg strenţele de pe hainele lor, şi nu le schimbă cu anii, de căt atunci cănd s'a rupt de istov. Ei nu mănăncă de căt buruieni şi rădăcini, şi de douĕ ori pe sĕptĕmănă păne uscată muetă in apă, dacă au. Acea păne li se aduce ca pomană de către alţi călugări in zile anume pe cănd pustnicii nu sunt in peşteri.

Pentru a se scobori din peşteri, pustnicii au cu ei fringhie şi o scară care o pun de pe o stăncă pe alta, şi acăţăndu-se de fringhie, se dau jos incet căte incet din inălţimile stăncelor in care se află; este o adevarată gimnastică primejdioasă, căci cea mai mică nebăgare de samă poate să'l arunce intr'o prăpastie.

In călătoria care am făcut'o cu barca in jurul Sf. munte, pentru a mĕ duce pe la mănăstirile care sunt aşezate pe lăngă mare, am vĕzut la peşterile ce se află pe malul mării, nişte sirme ca cele de la telegraf lăsate pănă aproape de apă, in capătul cărora erau aninate nişte coşniţe, pentru ca călătorii cu barca să se oprească şi să pună ceva de măncare in ele. Aceasta este cea mai mare pomană ce poate face un inchinător. Din când in cănd pustnicii trag coşniţele de cearcă să vază dacă şi-au făcut cineva pomană cu ei, punăndu-le ceva de măncare.

Numĕrul total al călugărilor in timpurile vechi ne spun bătrănii, că se urca pănă peste

20,000; astăzi insă nu se urcă de căt la 6000—7000.

IV.

Să vin acum la partea cea mai interesantă a călătoriei mele in muntele Athos, anume la vechile rĕmăşiţe istorice lăsate de Domnii romăni in această peninsulă.

Chiar la locul unde m'am oprit cu barca, arsanaoa mitocului mănăstirei bulgăreşti Zograf, se află un turn inalt de peatră cioplită, in care sunt mai multe odăi menite pentru găzduirea călătorilor inchinători.

Intr'una din acele odăi am mas şi eu neştiind că acel turn e zidit de Stefan cel mare eroul Moldovii. Sculăndu-mĕ dimineaţa pentru a mĕ pregăti de drum inainte la mănăstirea Zograf, se apropie de mine un călugăr şi-mi spuse in romăneşte: ştii inchinătorule că astă noapte ai mas in turnul lui Stefan vodă, domnul Moldovei? Aceste cuvinte ale călugărului m'au pus in mirare, şi'l intrebăiu indată, că de unde aceasta; el 'mi

răspunse că se află o inscripţie, care mărturiseşte pe cel ce a zidit turnul, şi acela este Stefan domnul Moldovei. Şi in adevĕr zisele acelui călugăr erau intemeiate, căci mi-a arătat inăuntru turnului, intr'un loc intunecos, in partea lui superioară, o peatră mai mare ceva de un cot, atăt in lungime căt şi in lăţime, mai mult pătrată, pe care se află scrisă in slavoneşte inscripţiunea următoare, pe care o reproduc după căt mi-a stat prin putinţă.

+ ІѠ СТЕФАНЪ ВОЕВОДА БЖІЕЮ
МЛТІЮ ГОСПОДАРЪ ЗЕМЛЕ
МОЛДАВСКЫИ СНЪ БОГДАНА ВОЕ
ВОДУ. СЪТВОРИ СІЮ КУЛЮ
ЗА КРѢПОСТЬ. ВЪ ЛѢТ ЅЧПГ.

Іѡ҃ Стефаи воевода божиею милостию господарь земли Молдавскые сьн Богдана воевода сьтвори сію коукю ꙁа корабль вь лѣт ҂ѕцпг. Care se traduce: „Io Stefan voevod cu mila lui Dumnezeu Domn ţărei Moldovei, fiul lui Bogdan voevod a zidit acest turn pentru corăbii la anul 6983 (1475).

Apoi scoborăndu-mĕ de acolo, călugărul mi-a aratat in josul turnului tot pe dinăuntru o altă peatră, cam de aceiaşi mărime, intr'un loc ascuns şi intunecos, in căt mi-a trebuit o lumănare spre a ceti inscripţiunea ce se află pe dănsa. Iată-o:

Благочѣстивы и Х҃толюбівій Іѡн Богдан Воевода създа пиргъ съи въ имѣ свѣтыі Николае въ лѣт ҂ѕке.

„Blagocestivul şi iubitorul de Hristos Ion Bogdăn voevod a zidit acest turn in numele sf. Neculai la an. 7025 (1517).“

Din aceste două inscripţiuni se poate vedea că ambii Domni, tatăl şi fiul, au contribuit la zidirea acestui turn.

Plin de bucurie şi mulţumit despre cele ce văzusem, mă găteam acum să mă pornesc la mănăstirea Zograf, când de o dată am fost intimpinat de părintele David, schimonach din schitul român Prodrom, care venise intr'adins să mă intâlnească, şi cu care făcusem cunoştinţă mai dinainte la ambasada română din Constantinopole. Sfinţia sa s'a oferit a mĕ intovărăşi in toată călătoria ce voi face in sf. munte, şi apoi impreună cu mai mulţi alţi călugări, un serdar [1]) şi cavasul am pornit călări pe catîri spre mănstirea Zograf, prin locurile cele mai frumoase şi mai pitoreşti. Tot drumul e pardosit cu petre, pe

[1]) Ingrijitor peste păduri.

partea din stînga sunt sădite o mulţime de vii, ear pe partea din dreapta se află o prapastie foarte adâncă, in josul căreia curge un părău cu o repezeciune ne mai pomenită. Mai inainte de a ajunge in apropiere, atăt serdarul căt şi cavasul au inceput a impuşca din puşti şi din pistoale spre a vesti sosirea noastră. Acolo mi s'a făcut o primire din cele mai pompoase ; preoţii imbrăcaţi in odăjdii cu icoanele şi cu crucea in mănă, eşise inaintea mea la clopotniţa mănăstirei, de acolo in sunetul clopotelor şi in căntări bisericeşti, călcănd pe frunze de Dafin, pe care le preserase inadins mai dinainte, am intrat in mănăstire ; acolo indată călugării au inceput a clătina policandrele, obiceiu ce se păstrează in sf. munte la sărbători mari.

După o mică slujbă, spre mai marea mea mirare, am auzit căntăndu-se in romăneşte „mulţi ani trăească“ şi „Doamne milueşte“, pomenindu-se şi regele nostru Carol I.

Mănăstirea Zograf numită şi a Zugrafului, „μόναστήριον τοῦ Ζογραφον“ departe de marea ca la

trei patrare de oară incunjurată din toate părţile cu munţi şi păduri de o frumuseţă nespusă, cu hramul Sf. Gheorghe, de la icoana acestui sănt, care ne spune tradiţia că s'a zugrăvit singur de sine, şi a cărui chip se aflà mai intăi in mănăstirea sf. Gheorghe din Palestina, a fost zidită pe la inceputul secolului al X-lea, sub impărăţia lui Leon cel inţelept, de către trei fraţi Moise, Aron şi Ioan, din neamul Impĕratului Justinian. Mai pe urmă aceaştă biserică se zice că s'a dărămat cu desăvărşire de către Papa Romei, pentru a pedepsi pe călugării ortodocşi, carii se impotriveau de a recunoaşte autoritatea sa; apoi pe la anul 1502 s'a zidit din temelie de Stefan cel Mare, Domnul Moldovii, pe dărămăturile vechii biserici inzestrăndu-o cu multă avere.

Acest domn se pomeneşte la sf. jertfelnic şi e inscris in pomelnicul cel mare al mănăstirei.

Această mănăstire de la anul 1850 incoace s'a făcut chinovie din idioritmă ce era. Are peste una sută şese zeci călugări dintre care vr'o douĕzeci sunt români.

Inăuntru bisericei am văzut pe Stefan cel Mare zugrăvit pe păretele din faţă, din dreapta cum intri pe uşă; el e arătat cu barbă şi nu bătrăn, , avĕnd scris deasupra cuvintele: Стефан Воевода Молдавскiи Ктiтор Добро-ветскiи Капрiанскi i обновiтелi сеiа обiтели, adică „Stefan Voevod al Moldovei, ctitor Dobrovăţului, Caprianii şi innoitorul acestui locaş.“ Apoi de o parte a lui se află chipul lui: Ꙗлександрꙋ Воевода Молдаскии обновiтели Капрiански. „Alecsandru voevod al Moldovii, innoitorul Caprianii“ iar de altă parte: Васили Воевода Мóлдавски подложникъ Добровeтскии. „Vasile voevodul Moldovii, ctitor al Dobrovăţului“.

Afară de aceşti trei Domni se mai află incă unul pe partea din dreapta lăngă fereastră, cum intri in biserică; nu se poate cunoaşte insă cine e, din causă că tocmai in locul unde era scris numele lui, s'a stricat păretele şi s'a pus nişte drugi de lemn spre a se drege fereastra [1])

---

[1]) Aceste portrete sunt mai nouă, zugrăvite la rezidirea bisericii şi deci nu garantează autenticitatea figurelor. D-l Al. Pencovici in o scriere a sa „Im-

Tot in biserică se mai păstrează şi un steag al lui Stefan cel Mare, care e ca un prapur de biserică; pe de o parte se vede cusut cu fir şi cu mătasă sf. Gheorghe călare, şi imprejurul steagului, troparul sfântului in litere cusute cu fir; de cealaltă parte se vede botezul Domnului cusut tot cu fir, şi imprejur troparul: „Botezându-te tu Doamne“ aseminea cusut cu fir; aceste rugăciuni sunt scrise in limba slavonă.

Afară de acest steag se mai află incă unul tot al lui Stefan cel Mare, care se păstrează in bibliotecă; pe el se vede cusut cu fir de argint sfântul Gheorghe, care şede pe scaun, şi sub picioarele lui sdrobeşte un balaur, iar

presiuni de la muntele Athos“ inserată in gazeta *Timpul* No. 232 din 22 Oct. 1882, spune că dărueşte bibliotecei Academiei Române o litografie a lui Stefan cel mare, ce i s'ar fi dat de călugări, pe care o anexează sub No. 4, şi care ar reproduce portretul vechiu al lui Stefan vodă. Această litografie nu este insă alt ceva, de cât cea vulgarisată de Gh. Asaki, care represintă pe Stefan sub figura lui Christos, şi care poartă chiar numele Domnului in româneşte şi franţuzeşte. Marturisim că nu era de nevoie a se aduce asemenea portret de la muntele Athos, şi a se oferi Academiei.

doi ingineri ĭi pun coroană pe cap; in jurul steagului se vĕd in limba slavonă scrise in litere cusute cu fir următoarele:

†ѠСТАСТОТРЪПУЄНОБѢ
ДОНОСТЄБЕЛЖІНГЄѠГЄЖЄБЪБѢ
ХДІНЪЗНПІСТЄКОРІНГСТАТЕЛЮ
НТОПЛНПОМОШННУЄНСКРЪБѢ
ЦНРАДОСТНЕНЗГЛАННАГРНМН
ѾНАЄНСЄМЛЄНЄСМЪГЄНГО
СБЄГОГАНІСТЕФАНЪОЄБЫБЖЄНЮ
МЛТІЮГРЪЗЄМНМѾБКНКЪХАНЄГО
НЄБЕРЪДНМБЄБѢКНЗГАШНМЛБСНН
ҮЄТЕЗНТАМКОГРОСЄБѢЄТАБЪБЪКЇ
ЛѴНЬЮТВОЄЄВЛѾЗЛГЫСВОЄГОЖЪТЛЗ

О страстотерзпче и побѣдоносче великїи Георгїе иже въ бѣдах и въ напастехъ скорїи прѣдстателю и топлїи помошниче и скръбѣщим радости не изглаголаннаа прїими от нась и сїе молене смѣренаго своего раба нашà Стефана Воеводы божїею мїлостїю господарѣ земли Молдавской ѧ сѫхрани его невредима въ сьи вѣкъ и въ грѧдѫщїи молитвàми четыщихъ тѧ ꙗко да прославлѣемъ тѧ въ вѣкы амнинь и сътвори е в лтѡ ҂з. а господства своего лѣт л҃з.

Aceasta se traduce astfeliu:

„In delung răbdătorule şi purtătorule de biruinţi mare Gheorghe cela ce in nenorociri şi in năpaste grabnic vii ajutor şi fierbinte ajutător, şi celor scărbiţi bucurie nespusă, primeşte de la noi această rugăciune, de la smeritul robul lui D-zeu Stefan voevod, cu mila lui Dumnezeu domn ţĕrii Moldovii; şi'l păzeşte neatins in acest veac şi in acel viitor cu rugăciunile celor ce te cinstesc ca să te proslăvim in veci amin, şi s'a făcut in anul 7000, şi al domniei lui anul al 37.“

Cămpul acestui steag pe care e cusut sfăn-

tul e de atlas roş vechi şi rupt de tot; mai mulţi călugări erau de părere ca să se repareze acel steag, luăndu-i cusuturile şi punăndu-le pe alt atlas nou; eu insă i-am rugat să nu facă aceasta, să'l lase aşa vechi şi rupt cum se găseşte, spre a nu schimba această preţioasă rĕmăşiţă a unor timpuri de mult trecute. Această rugăminte am făcut-o mai ales părintelui arhimandrit Climent, stariţul mănăstirei, şi părintelui Neofit, călugăr român din oraşul Kişinău din Basarabia, cărora nu am cuvinte a le mulţumi pentru buna primire ce mi s'a făcut, precum şi pentru graba şi buna vroinţă care mi-a aratat-o a mĕ indatori in cercetările mele, dăndu-mi ori-ce deslușire de care am avut nevoie.

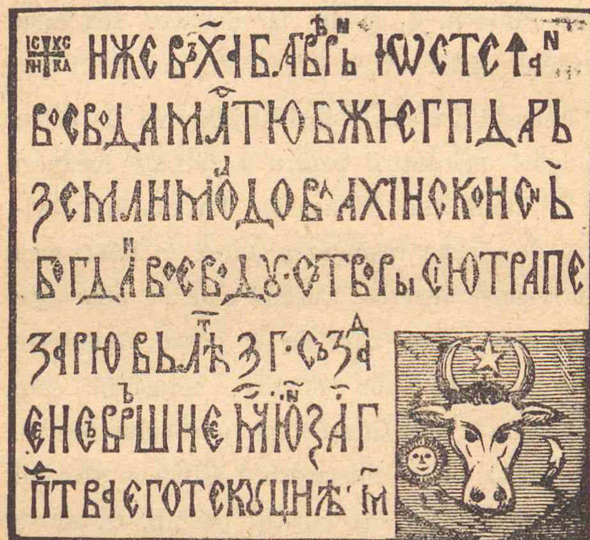
In biserică se mai află o icoană de la Stefan vodă, pe care e zugrăvit sf. Gheorghe, şi e străbătută de gloanţe. Despre această icoană călugării spun că: pe cănd Stefan vodă era la Bender in Basarabia, s'a inceput un rĕsboiu cu Tătarii, in care Domnul Moldovii

a rĕmas invins; trecĕnd apoi Prutul şi intrănd in Moldova a mers prin o pădure şi a inoptat, dar vĕzănd de departe o zare de lumină la o casă de lăngă biserica din Dobrovăţ, Stefan vodă s'a dus acolo; călugării din năutru a intrebat cine este, Stefan vodă le-a rĕspuns, „om pămăntean“, şi deschizăndu'i uşa, a intrat inăuntru şi le-a zis in slavoneşte „dobrovecer“ „bună seara“; călugării i-au rĕspuns „Dobrovăţ“, de unde a rămas numele locului şi pănă astăzi; şi intrebănd Stefan dacă se află biserică in acel loc, călugării i-au rĕspuns că da, şi ducăndu-se să se inchine a adormit in biserică, şi in somn i s'a aratat sf. Gheorghe, care la intrebat: ce eşti aşa de inspăimăntat Stefane? ia icoana mea şi te porneşte spre Bahlui, că am să'ţi ajut să birueşti pe Tătari. Stefan s'a sculat, şi a doua zi, străngănd oastea, a luat icoana sfăntului, şi a mers la Frumoasa, unde intălnind pe Tatari, care venise spre Iaşi, s'a inceput lupta. Stefan punănd icoana sfăntului inantea vrăjmaşului, l'a biruit şi a alungat

pe Tatari pănă dincolo de Dnistru. Incetănd batălia, Tatarii au trimis soli la Stefan să'i spună că nu i-a biruit el, ci un tănăr, care este vrednic impărat şi asupra noastră şi asupra voastră. Atunci Stefan a poruncit să easă toată oastea din tabără să vadă care a fost acel ostaş care 'i a biruit, dar solia n'a recunoscut pe nimene. Spuse Stefan să deschidă biserica să intre solii in ea, şi cum au intrat au inceput a striga: acesta ne-a biruit pe noi, arătănd icoana Sf. Gheorghe. După aceia Stefan a trimis icoana la sfăntul Munte, la mănăstirea bulgărească Zograf, inchinăndu'i ei veniturile Dobrovăţului şi Lipovăţului din Moldova, precum şi Chipriana din Basarabia.

In dreptul bisericei, la vr'o căţi-va paşi de ea, se află o trapeză de peatră foarte frumoasă zugrăvită pe dinăuntru, zidită earăşi de Stefan cel Mare, după cum dovedeşte inscripţia slavonă de pe o peatră ce se află pe ea, la o inălţime de căţi va stănjini in partea dreaptă despre chiliile călugărilor. In josul acestei petre, din dreapta se vede

capul de bou cu steaoa, soarele şi semi-luna, pe care earăşi o reproducem aici.

†. Иже въ хрїста благовѣрнь Іѡ Стефан Воевода милостю божіе господарь ѕемли Молдовлахїискои сыи Богдана Воеводу сътворы сію трапеѕарю въ лѣт ҂ѕг҃ съѕдасе и сьвръшисе месѣц юн. ѕ а господства его текѹщи лѣт м҃.

adecă:

„Is. Hristos Nica. Cel in Christos drept credincios Io Stefan voevod cu mila lui Dumnezeu Domn ţĕrii Moldovlachii, fiul lui Bog-

dan voevod, a făcut acest trapezar in anul 7003 (1495); l'a fundat şi l'a sevărşit in luna Iunie in 6, şi de la domnia sea anul curgĕtor 40".

Această trapeză astăzi se dărămă de către călugării mănăstirii pentru a zidi alte incăperi cu o faţadă mai frumoasă. La fie-care lovitură de ciocan resimţeam parcă in inima mea un resunet dureros, văzănd cum se nimiceşte acest monument, care de şi poate păcătueşte in contra regulelor estetice, totuşi nu este mai puţin o remăşiţă scumpă poporului nostru. Am rugat pe archimandritul Climent stareţul mănăstirii şi pe alţi cinstiţi părinţi, ca să se păstreze măcar peatra ce purta acea inscripţie, aşezăndu-se pe zidul nouei clădiri, spre a remăne de dovadă că pe acel loc a fost cănd-va trapeza lui Stefan cel Mare eroul Moldovii.

Inainte de a mă porni, am iscălit după obiceiu intr'o condică ce se păstrează pe la mănăstiri, numele meu şi data venirei, dăndu-mi-se spre amintire iconiţe, metanii şi fotografia sf. Gheorghe, in josul căreia se află şi mănăstirea.

De acolo am mers la mănăstirea Vatoped cu hramul Buna-vestire, una din cele mai bogate din tot muntele Athos; se zice că a fost zidită de Constantin cel mare; apoi impěratul Teodosie a reinoit-o in amintirea unei minuni ce s'a intămplat cu fiul sěu Arcadie, căci pe când era aproape de insula Imbro, in preajma muntelui Athos, iscându-se o furtună infricosată, Arcadie a căzut in apă, dar nu s'a inecat, ci a fost dus pe apă neatins in muntele Athos, unde s'a găsit in nişte rugi. Această intămplare a dat numele mănăstirii, de la βάτος, rug şi παίδιον, copil.

Inăuntru bisericii am vězut păreţi şi icoane lucrate in mosaic; aşişdere intre alte anticităţi de ale bisericii de mult preţ mi s'a aratat de călugări sfănta cruce, pe care spun ei că impěratul Constantin o purta in rěsboaie; de asemene şi brăul Maicii Domnului, precum şi o parte din trestia şi buretele care a adapat in timpul muncilor pe Isus Hristos.

Am visitat şi bogata sa bibliotecă, care posede pănă la patru mii de manuscripte; in-

tre altele am vĕzut geografia lui Strabon şi a lui Ptolomeu, precum şi o biblie grecească vechie din secolul al XII impodobită cu o mulţime de miniaturi, precum şi mai multe liturghii şi molitve pe pergament, aproape de cinci coţi in lungime, şi mai bine de jumătate de cot in lăţime. Aceste făşii de pergament se află invărtite pe nişte suluri alipite de capetele lor, şi cel ce le citeşte le desfăşură treptat invărtindu-le in mod invers, in căt când a sfărşit de citit liturghia sau molitva, se găseşte cu sulul earăşi străns pe partea cea-laltă.

Călătorind mai departe am ajuns la mănăstirea Doheriu, cu hramul sfinţii Voevozi, unde am vĕzut zugrăvit pe păreţii bisericii pe Ioan Alecsandru, cu inscripţia in limba grecească: ἐν χριστῷ τῷ θεῷ εὐσέβεια καὶ πίστις αφέντης πάσης Μολδοβλαχὶας Ιωάννης Αλεξάνδρου Βοεβόδας καὶ κτίτωρ τής μονῆς ταύτης: „in Hristos Dumnezeul cucernicie şi credinţă, Domnitor al intregei Moldovlachii, Ioan Alecsandru voevod şi ctitor al acestei mănăstiri“. Apoi de o parte:

Ιωάννης Μπογδάν κτίτωρ, „Ioan Bogdan ctitor“, ear de altă parte: εὐσεβεστάτη Κηρία Ροξάνδα, „Prea evlavioasa Doamna Rucsanda“.

Aceşti trei au trimis pe mitropolitul Teofan de a zidit biserica, şi murind dĕnsul s'a şi ingropat acolo, unde i-am şi vĕzut mormăntul.

Despre zidirea acestei biserici din temelie de cătră Ioan Alexandru voevod mărturiseşte inscripţia următoare, care se află pe peatră deasupra uşei:

Οὗτος ο θεῖος καὶ περιβόητος ναός τῆς Θείας τε καὶ ἱερᾶς μονῆς τῶν πανμεγίστων ταξιαρχῶν Μιχαήλ καὶ Γαβριὴλ τῆς ἐπόνομαζομένης Δοχειαρίου ἀνηγέρθη ἐκ βάδρων καὶ ἀνεστολίσθη δία συντρομῆς καὶ ἐξόδωυ τοῦ εὐσεβεστάτου αὐθέντου κυρίου Ιωάννου Αλεξάνδρου βοεβόδα πάσης Μολδοβλαχίας ἡγεμονέυοντος καιροῦ Θεοφίλου ἔτος ͵ζος ω μηνι δε.

„Acest sfănt şi faimos locaş al Dumnezeeştii şi sacrei mănăstiri a prea măriţilor tacsiarchi Mihail şi Gavriil pronumit Dohiariu s'a ridicat din temelie şi s'a impodobit prin contribuţia şi cheltuelile prea slăvitului Domn Ioan Alecsandru voevod a toată Moldovlachia, care a domnit pe timpul lui Teofil, an. 7076 (1567), luna Dec. 8.

De acolo am trecut la mănăstirea rusască cu hramul Sf. Panteleimon, numită şi Rusicon, care se zice că a fost zidită mai intâiu de către nişte călugări veniţi din Rusia in Macedonia in secolul al XI, sub impărăţia lui Alexie I Comnen; această biserică s'a dărămat cu totul şi s'a zidit din temelie de către Domnul Scarlat Calimach, la an. 1812.

La această mănăstire mi s'a făcut aceiaşi primire pompoasă ca şi la mănăstirea Zograf. Intrând in biserică să vede capul de bou al Moldovei şi vulturul ţĕrei româneşti pe uşile cele mari de lemn ale bisericii, sculptate cu măestrie şi foarte frumos. Deasupra uşei bisericii am citit in greceşte următoarea inscripţie:

Οὗτος ὁ θεῖος καὶ περικαλλής ναός τοῦ ἁγίου ἐνδόζου μεγαλομάρτυρος καὶ ἰαματικοῦ Παντελεήμονος ἀνηγέρθη ἐκ βάθρων καθώς καὶ ἅπασα ἡ ἱερά καὶ σεβασμία αὕτη μονή ἐπιλεγομένη Ρουσσική, ὑπὸ τοῦ εὐσεβεστάτου ἡγεμόνος πάσης Μολδοβλαχίας Σκαρλάτου Καλλιμάχη προτροπῇ τοῦ ἀειμνήστου καθηγουμένου κτίτορος καὶ αὐτοῦ τῆς αὐτῆς μονῆς Σάβα ἱερομονάχου τοῦ Πελοποννησίου ἐν ἔτει ΑΩΙΒ: μέχρι τοῦ ΑΩΚΑ: ἔκτοτε δέ ἐκάλλωπίσθη καὶ καλλωπίζεται ἔτι

μᾶλλον ἐπὶ τὸ κρεῖττον ὑπὸ τοῦ νῦν εὐκλεοῦς ἡγουμένου ὄντος καὶ Γερασίμου ἱερομονάχου τοῦ ἐκ Δράμας εν ἔτει ΑΩΝΕ.

Adecă: „Această dumnezeească şi prea frumoasă biserică a sfăntului slăvit mare mucenic şi tămăduitor Panteleimon, s'a ridicat din temelie precum şi toată sfănta şi cinstita această mănăstire pronumită Rusico, de prea evlaviosul Domn a toată Moldovlachia Scarlat Calimach, după indemnul de a pururea pomenitului egumen ctitor şi el al aceleiaşi mănăstiri Sava ieromonach Peloponisianul la anul 1812 pănă la 1821, ear de atunci s'a impodobit şi se impodobeşte incă din ce in ce mai mult spre mai bine de către actualul cu bun renume egumen şi ieromonach Gherasim din Drama la anul 1855".

Pe un turn inalt care se ridică lăngă trapeză se află sculptat in peatră in partea lui superioară capul de bou cu data 1819.

In zioa de Sf. Alexandru, am asistat la sfănta liturghie unde era sobor, fiind zioa impăratului rusesc, şi unde slujia Mitropolitul Nil Pentapoleos. Acest venerabil preot cunoscut

in România este foarte iubit in sf. munte de toţi călugării mănăstirilor, mai ales de călugării schitului român Prodrom, căci in toate afacerile şi luptele ce le au călugării români cu cei greci din mănăstirea Lavra, tot deauna a căutat a-'i sprijini şi a-i ocroti cu influinţa de care dispune.

Prea sfinţia sa mitropolitul a rostit in limba română mai multe rugăciuni, ceia ce ne-a măgulit prea mult.

In timpul liturghiei am auzit corul de musică vocală căntănd cele mai frumoase melodii religioase ruseşti, cu cea mai mare acurateţă şi precisiune. Acest cor este singurul care se află in sfăntul munte. Aici, ca şi la cele-lalte mănăstiri, am iscălit după obiceiu in condica inchinătorilor, dăndu-mi-se spre amintire iconiţe, mătănii, fotografia mănăstirii şi o carte rusască slavă şi greacă in care se află mai multe hrisoave in limba română de ale Domnilor noştri intitulată: *Acta præsertim græca, Rossici in monte Athos monasterii.* Акты рускаго на свѣтомъ Аѳонѣ Монас-

тырѧ св. велико мученика и цѣлителя Пантелеимона. Кіевъ. въ типографіи Кіевопечерской успенской Лавры. 1873. [1])

Inainte de a mě porni de la această mănăstire am fost şi la chilia părintelui Luchian, care se află in apropiere; are o posiţiune incăntătoare, incongiurată de vii, de pomi şi de florile cele mai frumoase. Părintele Luchian este cunoscut in tot Sf. munte; e un

---

[1]) O asemene carte s'a dat de aceiaşi mănăstire spre aducere aminte şi D-lui Alex. Pencovici pe care a oferit'o Academiei Române. D-sa in o scriere: „Impresiuni de la Muntele Athos" ce a publicat, şi despre care am vorbit in nota de la pag. 32, ne spune că: „m'am incredinţat, că nu toate manuscriptele din ţările noastre s'au inventariat in publicaţiunile streine care s'au tipărit. Ast-feliu, domnu Victor L'anglois in „Le mont Athos et ses monastères" Paris 1867 — carte ce cuprinde numerul cel mai mare de documente descoperite in peninsula Atonică — nu face menţiune la „Rusicu" de căt in total de vr'o 27 documente din România; pe când am putut aduce 32; adică, 4 in slavoneşte din care cel mai vechiu este din 1487,—15 in romăneşte din care cel mai vechiu din 1709 şi 13 in greceşte din care cel mai vechiu cu data 1744. Aceste hrisoave n'am avut trebuinţa d'a le copia; pentru că părintele bibliotecar a bine-voit a mi le procura toate in extenso, impreună cu traducerea lor in ruseşte, tipărite intr'un volum cu 618 pagine (anexa No. 1) intitulat: „Acta, præsertim græca, Rossici in monte Athos monasterii".

pictor distins; multe din icoanele mănăstirii Sf. Panteleimon sunt lucrate de el cu multă artă.

In apropiere de această mănăstire se află mănăstirea Xenof, care a fost meremetisită de fraţii Duca Vornicul şi Radu, boeri din Ţeara-romănească zugrăvind şi biserica: ei se pomenesc la Sf. jertfelnic neincetat. Catapiteasma acelei biserici e unică in feliul ei in tot Sf. munte; toată e de marmură de o frusețā nespusă.

De acolo am pornit călări pe catări impreună şi cu părintele Mitropolit Nil la locuinţa sa in Careia, unde am fost găsduit timp de mai multe zile, bucurăndu-mĕ de cea mai darnică ospitalitate. Locuinţa părintelui pu-

---

Nu inţelegem cum d. Pencovici, spune că a *putut aduce* acele documente, de vreme ce ele erau *publicate* in cartea rusască de care vorbeşte D-sa, cunoscută la noi indată după ce a eşit la lumină şi din care in anul 1876 s'a reprodus: „Gramata Mitropolitului Gavriil, prin care rănduește de egumen mănstirei Doamnei pe ieromonahul Teofan" (vezi Uricariul sub direcţiunea D-lui Teodor Codrescu, Iaşi, 1876 tom. VI. pag. 351). Credem că era de prisos a se aduce asemene carte de la muntele Athos şi a se oferi Academiei.

tem zice că e cea mai frumoasă şi mai pitorească din intregul orăşel; ea e inconjurată cu o grădină plină cu cele mai frumoase flori, vie şi pomi roditori. In ea se află şi o capelă de toată frumuseţa, unde se slujeşte sfănta liturghie de obşte.

Apoi după obiceiu am făcut visită la comunitate şi la caimacam, pe care 'l anunsasem mai dinainte; el indată mi'a oferit ciubuc şi cafe, a doua zi caimacamul mi-a intors visita.

Aici am vězut după spusa călugărilor, biserica cea mai vechie din muntele Athos numită „Protata“ cu hramul adormirea Maicii Domnului, ea este zidită de marele Constantin la an. 337 d. Chr. şi care se zice că a fost odinioară capişte de idoli, ear in timpul patriarchului Evdocsie Arianul, s'a ars de către ne-indumnezeitul Iulian Paravatul; zidurile ei din năuntru şi astăzi sunt inegrite de fumul flacărilor; architectura ei este foarte simplă, nu samănă a biserică; n'are turnuri, pare mai mult ca o casă. Călugării şi slujitorii acelei biserici se intreţineau cu banii

ce se trimeteau din veniturile bisericii Trei-Ierarhi din Iaşi şi ale mănăstirei Cotroceni din Bucureşti.

Din Careia se vede mănăstirea Cotlomuş, ea se află la un pătrar de oară depărtare. Radu-vodă cel Mare a inceput să o zidească din temelie; apoi Neagu-vodă a sevărşit-o.

De aici m'am dus la schitul rusesc sf Andrei, numit şi Sarai, care se află pe teritoriul mănăstirea Vatoped; are o posiţiune din cele mai frumoase; acolo am fost primit cu cea mai mare dragoste; poftit in arhondaric, mi s'a făcut ceremonia obicinuită a lucumului [1]) şi a cafelei.

După vr'o căte-va ore m'am pornit mai departe, şi am ajuns la mănăstirea Ivir cu hramul adormirei Maicii Domnului; ea e zugrăvită de Şerban Cantacuzin, Domnul Ţĕrii-Romăneşti, aci se află portretul lui Radu Vodă.

De acolo am pornit spre mănăstirea Lavra,

---

[1]) Rahat, ce se dă in loc de dulceaţă care nu se obicĭnueşte.

pe o căldură tropicală şi prin locuri primejdioase, pe unde mě miram cum putea catîrul meu să se urce. La jumătate de cale am poposit la părintele Sava, român, care are o chilie cu o posiţiune din cele mai incăntătoare ; ea se află pe malul mării, e incunjurată de smochini, maslini, rodii şi de alţi pomi roditori precum şi de o grădină cu flori prea frumoasă. Acolo am fost găzduit şi ospătat cum nu se poate mai bine.

Pe faţa părintelui Sava se vedea scrisă bucuria ce o avea de a ne putea servi şi indatora. Obosit de drum, am odihnit puţin sub un smochin, şi apoi sculăndu-mă am pornit inainte, unde după căt-va timp am ajuns la mănăstirea Lavra.

Această mănăstire, cu hramul sf. Atanasie, este una din cele mai frumoase şi mai bogate din sf. munte. Intrănd in ograda mănăstirei am vězut inaintea bisericei doui chiparoşi de o grosime şi mărime urieşă, şi de o nespusă frumuseţă ; se zice că ei au fost săditi de sf. Atanasie pe la an. 936, care

a zidit şi biserica. Mănăstirea a fost restaurată de Domnul Ţĕrei-Romăneşti Neagoe Basarab. In timpurile vechi această mănăstire a avut o tipografie.

Vorbind călugării despre frumuseţile şi avuţiile mănăstirilor din sf. munte, şi intrebăndu-mă şi ei la răndul lor despre ţara mea şi mănăstirile noastre, arhimandritul Veniamin şi călugărul Neofit, plini de bucurie că m'au vĕzut, mi-au spus că au cunoscut foarte bine pe părintele meu, Vornicul Teodor Burada, care a fost avocatul mănăstirilor greceşti, in timp de mai mulţi ani. Aceste cuvinte mi-au făcut cea mai mare mulţumire, şi luăndu-mi rămas bun de la aceşti vechi cunoscuţi ai tatălui meu, m'am pornit prin acest raiu pămăntesc, la schitul grecesc sf. Anna, unde am poposit o noapte la un călugăr grec numit Ignatie, hodinind sub portocali şi alămăi. Acest schit se află in păduri de maslini, smochini şi castani. In acele părţi locul este atăt de ripos şi primejdios, incăt nici catîrii nu pot rĕsbate. Călugării cară

cu spetele cu o nespusă greutate, de la malul mării, cele trebuincioase pentru hrana lor.

Pe urmă m'am pornit cu barca tot pe lăngă malul mării la mănăstirea Dionisiu, cu hramul sf. Ioan Botezătorul, care pe căt se ştie e zidită de Alexie Comnen imperatorele Trapezundei, pe la an. 1385.. In biserică este chipul lui Petru voevod cu doi fii ai sei; tot acolo am vĕzut şi un sicriu intreg de argint suflat cu aur, lucrat cu mare artă, şi de o nespusă frumuseţă; in el se păstrează parte din moaştele sf. Nifon Patriarchul, care a fost mitropolit in Ţara-Romănească, la Tărgovişte. Inăuntru pe capac se vede zugrăvit Neagoe vodă, care a şi dăruit mănăstirei acel sicriu. Acolo, ca şi la celelalte mănăstiri după ce am vizitat biserica, am fost poftit in arhondaric, unde am vĕzut spănzurate pe păreţi mai multe icoane vechi şi portrete; unul din acele portrete mi-a atras atenţiunea mai mult, căci se părea mai vechiu de căt toate, şi in adevĕr nu am fost inşelat, căci era tocmai din timpul lui Neagoe vodă, după cum m'au incre-

dinţat mai mulţi călugări bătrâni din mănăstire, spuindu'mi că aşa au apucat povestindu-se din vechime. Pe acel portret se află zugrăvit chipul lui Neagoe-vodă şi al fiului seu, imbrăcaţi milităreşte in haine ungureşti.

Nu departe de aici este mănăstirea Simon Petru, in care se află chipul lui Mihaiu Bravu, şi o evanghelie prea frumoasă dăruită de acest Domn, acelei mănăstiri.

De acolo, tot pe malul mării cu barca m'am dus la mănăstirea Xeropotam numită ast-feliu de la un părău care e mai tot deauna sec, ξερὸς πόταμός, cu hramul sf. patru-zeci de mucenici, care se zice că a fost zidită de impărăteasa Pulcheria, sora imparatului Arcadie. Ea a fost reinoită de Domnul Ţĕrei-Romăneşti Alecsandru, zugrăvindu-o şi infrumuseţindu-o. Pe zidurile mănăstirii se vede capul de bou al Moldovei şi vulturul Ţĕrei-Romăneşti. In biserică călugării mi-a aratat intr'un toc de argint impodobit cu petre scumpe, de o nespusă frumuseţă, o bucată din sf. lemn ca de 33 centim. lungime, in care se află şi

semnul pironului care a ţintuit palma Măntuitorului; ei spun că altă bucată mai mare din sf. cruce nu se află nici intr'o parte a lumii.

V.

Muntele Athos[1]) fiind locul de adăpostire al tuturor călugărilor ortodocşi, Romănii au şi ei biserica lor in acel munte, la schiturile Lacu şi Prodrom.

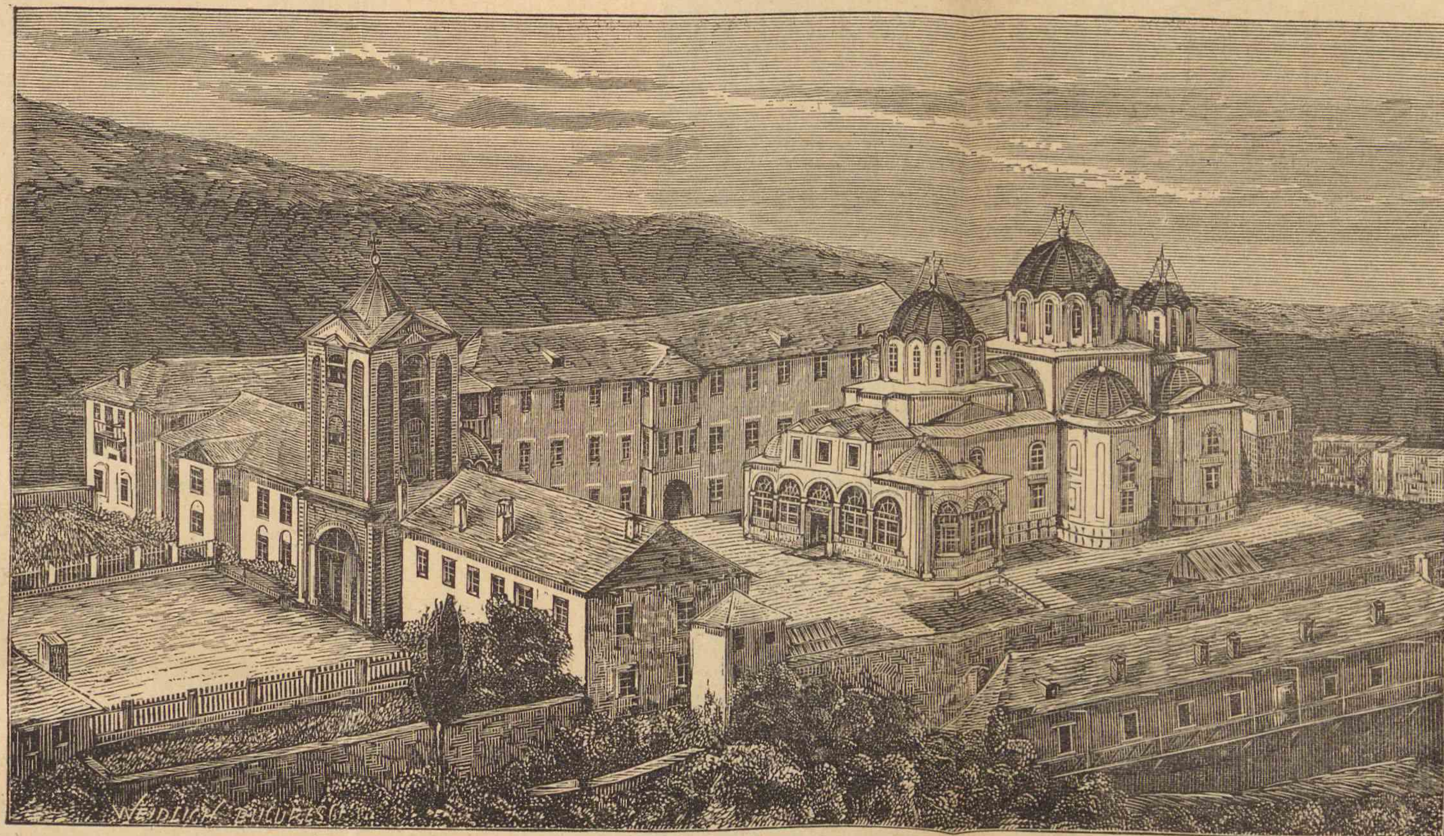
Schitul Lacu cu hramul sf. Dimitrie se află pe teritoriul mănăstirii sf. Pavel căreia 'i plăteşte 12 lire otomane embatic. Chiliile şi colibele sunt respăndite prin munţi şi prăpăstii, soarele nu bate de loc in unele locuri; in zi de vară se arată pe la unele chilii două, trei oare pe zi; călugării stau ingropaţi in locuinţele lor ca in temniţă; numĕrul lor se urcă pănă la 90; ei sunt foarte primitori şi au o nespusă bucurie cănd se duce cine-va de 'i cercetează in prăpăstiile şi sălbătăciunile in care trăesc.

---

[1]) Vezi harta, la finele volumului, reprodusă din cartea D-lui V. Langlois. „Le mont Athos et ses monastères". Paris. 1867, cu oare care adaosc culese de mine in călătoria mea.

Schitul cel mare Prodrom cu hramul sf. Ioan Botezătorul, inainte mergător, cu o arhitectură din cele mai frumoase care se vede in figura aici alăturată, se află pe teritoriul mănăstirei Lavra, căreia 'i plăteşte 50 lire otomane embatic. Când am ajuns in preajma schitului, a inceput sardarul şi cavasul ce'l aveam a slobozi puştile şi pistoalele pentru a da de ştire, apoi in sunetul clopotelor am fost intimpinat de părintele Damian, stareţul schitului, şi de către alţi cinstiţi părinţi imbrăcaţi in odăjdiile cele mai frumoase, cu icoane şi cu crucea in mână, printr'o alee de dafini făcută pentru primire ; călcând pe verdeaţă ce inadins o aşternuse, am intrat in biserică, unde după o mică slujbă am fost condus in arhondaric şi felicitat de bună venire.

Atât biserica cât şi chiliile schitului sunt aşezate pe stânci ; in josul lor, ca la o jumate de oră, la malul mării, se află schelea schitului. Numĕrul călugărilor la aceste două schituri se urcă până la 200. Posiţia schitului e din cele mai frumoase, ea se

Schitul român PRODROM de la muntele Athos.

află in capătul muntelui; pe de o parte se vede marea, ear pe de alta, partea cea mai înaltă a Athonului, in vărful căruia se află o bisericuţă ca de trei stănjini de lungă cu hramul Adormirei Maicii Domnului. In zioa hramului se face slujba de către preoţii mănăstirei Lavra.

Această bisericuţă nu are de căt vr'o trei icoane, care nu sunt de lemn, ci de alamă, pentru a le feri de trăsnete, care sunt foarte dese, incepănd de cu toamnă mai ales. Metalul insă atrăgĕnd fulgerile, a făcut ca şi acestea să fie stricate in deosebite locuri. Intr'un paraclis al Prodromului „tăerea capului sf. Ioan" se află vr'o două din acele icoane aduse acolo din bisericuţa din vărful Athonului.

Muntele este gol in partea lui cea mai inaltă, lipsit de verdeaţă şi de arbori; in multe locuri prin crăpături omătul nu se topeşte nici odată. In creerii acelui munte prin stănci, creşte numai o floricică foarte mică care face floricele albe şi roşii şi miroase frumos, ea se numeşte „floarea Maicii

Domnului“ şi care in veci nu se mai veştejeşte.

Schitul Prodrom are in apropiere un mitoc in insula Thasos pe care l'a intemeiat incă pe la 1864. Atăt chiliile căt şi bisericuţa lui sunt incunjurate cu zid. In el se află 4 călugări şi un iconom, pe care schitul ĭi schimbă la fie-care trei ani; acest mitoc are 800 copaci de maslini, care dau pe fie care an aproape 5000 ocă unt-de-lemn pentru trebuinţele schitului.

La schitul nostru ca şi la cele-l-alte mănăstiri din sf. munte, după obiceiu, am iscălit in condica inchinătorilor, dăndu-mi-se spre amintire, cruciliţe, metanii iconiţe şi fotografia schitului, apoi incăntat de buna primire şi de dragostea care mi-au aratat acei cinstiţi părinţi, ducănd cu mine cea mai plăcută amintire, am plecat.

Căte-va cuvinte despre intemeierea schitului Prodrom nu le credem de prisos.

Mai inainte de anul 1820, cam pe la 1816, un duhovnic román Justin, retras in sf. munte, locuind la chilia numită Janicopulo, pe teri-

toriul mănăstirii Lavra, a avut de scop a preface acea chilie intr'un schit, dar s'a sevărşit din viaţă fără aşi putea indeplini dorinţa. După moartea lui acea chilie intrănd in posesiunea călugărilor Patapie şi Grigore, aceştia au dobăndit la 1820 invoire de la mănăstirea Lavra, de a preface numita chilie intr'un schit, care se poarte numele de „schitul binecinstitorului neam al Moldovenilor". Călugării, după ce dobăndiră această invoire, veniră prin Moldova pentru a face o colectă spre zidirea schitului, dar neputănd aduna bani, părăsiră intreprinderea şi se sevărşiră din viaţă prin mănăstirile Moldovei. Actul dat lor de mănăstirea Lavra, s'a privit ca desfiinţat şi chilia fu vĕndută la alte feţe. In 1852 Domnul de atunci Grigore Ghica impreună cu Mitropolitul Sofronie, luănd cunoştinţă de actul din 1820, găsit in mănăstirea Neamţu, unde murise călugărul Grigore, stăruiră la mănăstirea Lavra ca să se dea voie duhovnicului Nifon să restatornicească schitul Moldovinesc. Mănăstirea plecăndu-se la ru-

gămintele domnului Moldovan, a invoit zidirea schitului. Grigore Ghica vodă apoi l'a inzestrat cu 3000 galbeni, ce se află depuşi la epitropia sf. Spiridon, cu aşezămănt a se da schitului dobănda de 300 galbeni pe fiecare an. Schitul, fiind intemeiat cu banii adunaţi de la Romănii din Moldova şi Ţeara-Romănească, luă numele de „schit romănesc".

VI.

Să venim acuma la isvoarele istorice şi documentele ce se găsesc, in ceea ce priveşte participarea Domnilor Romăni la zidirea, inzestrarea şi infrumuseţarea locaşurilor sfinte din muntele Athos, căci astfel numai se va putea indeplinì şi lămurì laconismul inscripţiunilor.

Vom urma in această parte a lucrării noastre pe eruditul nostru filolog Tim. Cipariu, care in scrierea sa „Muntele Athos şi monăstirele lui" (1) se intemeiază pe lucrările următoare: I⁰ J. Προσκυνητάριον τοῦ Ἁγίου Ὄρους τοῦ Ἄθωνος, ti-

(1) Vezi *Archiva pentru filologie şi istorie*. Blaj. 1857 p. 170 şi următ.

părit mai intăi in Snagov la 1701, de Anthim Ivirianul, care era din monăstirea Ivir din acel munte, retipărit in textul grecesc cu versiune latină de B. Montfaucon, in Paleografia graeca (fol. Paris. 1708) p. 441—509. II^{0} Ios. Müller, „Monumente istorice in monăstirile din Athos,“ (nemţeşte) in Biblioteca slavică, tom. I. p. 147 seq. şi extra 8^{0}, Viena, 1851. III^{0} Victor Langlois. „Le mont Athos et ses monastères,“ Paris 1867, pag. 32 seq. (1).

Monăstirea Lavra. Domnul Ţerei Romăneşti, Neagoe Basarab a restaurat'o acoperind toată biserica cu table de plumb, precum se vede scris in plumbul cămarei celei mari, deasupra porţei celei mari a tindei. In biserica cea mare a Lavrei, intre altele se află şi icoana sf. Atanasie, impodobită cu argint de principele Neagoe, lăngă care şi el impreună

(1) Afară de aceşti autori vezi şi „Proschinitar al sfăntului Munte al Atonului“ de ieroshimonahul Serafim, tradus din ruseşte de ieromonahul Anania Melega. Bucureşti, 1856. Aseminea şi: Αθωνιας ἤτοι Σύντομος περιγραφὴ τοῦ 'Αγίου "Ορους "Αθωνος Σωφρονίου Καλλιγα, εγράφη τοῦ ἐν τῇ ς αὐτῆς Μονῆς τοῦ Αγίου Παύλου, εν ἔτει Σωτηρίω ᾳωξγ.

cu soţia sa e zugrăvit de amĕndouĕ părţile, spre aducere aminte. (1) Intre odoarele bisericei se află şi capul sf. Mihail din Synade, impodobit cu aur şi cu petre scumpe, intr'un sarcofag foarte frumos de argint, toate cu cheltueala principelui I. Constantin Basarab.

Monăstirea Dionisiu. Această monăstire fu infrumuseţată de principele Neagoe Basarab, ridicănd un turn foarte mare şi inalt, unde sus, pe o tablă de marmură e scris numele

---

(1) K. P. Dim. Petcovici, обзоръ аѳонскихъ древностей in записки Academiei din Petersburg, t. 6, p. 25, arată că pe icoana sf. Atanasie, imbrăcată in argint aurit, se citesc următoarele inscripţiuni in limba greacă săpate in litere care se asamĕnă cu cele slavone:

La dreapta:

† Іωанню влантісаавос мегас воеводас ен χω-ωт ѳω пісос аγ̄ѳт ке автократωр пасис ȣггро-влаχіас.

La stinga:

† Ана евсевасати мегали воеводіса ен χω ωт ѳω піен ке автократωріса апасис ȣггровлаχіас

De desubtul inscripţiunilor se vĕd portretele lui Vladislav Basarab 1365) şi ale soţiei sale Ana. Despre portretele lui Neagoe şi a soţiei sale, Petcovici nu vorbeşte.

Gr. G. T.

principelui in limba grecească. Tot acesta a adus şi apă pe un apăduc la monăstire, şi a trimis in dar, capul Sf. Ioan botezătorul intr'un toc de aur, impodobit cu petre scumpe. După el a dres şi infrumuseţat această monăstrire Domnul Ţerei Romăneşti Petru, care la anul 1580, zugrăvì biserica cu cheltueala sa. In urmă, Doamna Rucsanda fiica principelui Petru, şi soţia lui Alexandru-Vodă, fundâ un spital pentru infirmi şi o trapeză, pe care le zugrăvì foarte frumos şi pe dinăuntru şi pe dinafară. In acea biserică se află şi corpul patriarhului Nifon, afară de cap şi de măna dreaptă, pus intr'un sicriu de argint infrumuseţat cu aur şi cu pietre scumpe, cu cheltueala principelui Neagoe, ear capul şi măna dreaptă sunt in biserica monăstirei de Argeş, in Romănia.

Fundatorii acestei monăstiri, după Alexie Comnen, a fost principele Neagoe Basarab, precum s'a zis; fiul sĕu Teodosie şi Petru-Vodă; arzĕnd monăstirea, a restaurat'o mai toată, biserica a zidit'o mai lată şi mai inaltă

de cum fusese mai inainte, şi o zugrăvì toată cu picturi minunată. Aşijdere a edificat şi toată partea porţei care este intre moară şi teasc.

După aceşti fundatori se zice a fi fost oare care Pahomie călugărul, carele mai inainte fusese principe României, Alexandru, ginerele lui Petru-Vodă de mai sus, şi Doamna Ruxandra soţia lui, fiica aceluiaşi Petru-Vodă, care edifiase spitalul pentru infirmi şi trapeza. Ba ăncă şi cănd din ordinul Sultanului Turcesc s'au vĕndut proprietăţile acestei monăstiri, tot această Doamnă le-a restituit. La aceşti fundatori se adaoge şi Silvan monahul, care fusese trimes de Petru-Vodă, ca să ingrijească de reedificarea monăstirei şi a bisericei, iar el a priveghiat, şi în această monăstire şi-a dat sufletul sĕu, unde s'a şi inmormĕntat.

Monăstirea Pantocrator. Castrul din afară a acestei monăstiri, care din vechime era surpat in mai multe părţi, fu reparat de marele logofĕt Barbu şi Gavril, amĕndoi boeri din Ţara-Romănească.

Mănăstirea Xeropotam. Domnul Ţerei-Româneşti Alexandru a restaurat cu mari cheltueli, monăstirea şi a zugrăvit biserica şi a infrumuseţat'o, precum se vede şi până astăzi.

Mănăstirea Cotlomuş. Prea luminatul Domn al Ţerei-Româneşti Neagoe, şi Radu-Vodă Basarabul, şi Mircea-Vodă, şi Vintilă-Vodă, a reparat mănăstirea pe incetul, şi de aceia toţi aceştia se află zugrăviţi giur-impregiur in biserică, ca ai doilea ctitori după cel d'intăiu, impěratul Alexie Comnen.

Mănăstirea Simon Petru. Intre odoarele acestei mănăstiri se află o evanghelie de mare preţ, dăruită de Mihai Bravul Domnul Ţerei-Româneşti, spre vecinica lui pomenire.

Mănăstirea Zograf. Stefan Cel Mare, Domnul Moldovei a restaurat această mănastire la anul 7010 (1502), de aceea e zugrăvit dinafară de biserică, spre aducere aminte.

Mănăstirea Duheriu. Alexandru, Domnul Moldovei, a reconstruit din fundament biserica la anul 7086 (1578), a zugrăvit'o pe dină-

untru şi a infrumuseţat'o foarte, precum se vede. De aceea se află şi el acolo zugrăvit, impreună cu Doamna şi fiii sĕi.

Mănăstirea Sf. Pavel. Domnul I. Constantin Basaraba Brăncoveanul, a edificat din fundament un turn foarte inalt şi frumos cu cheltueala sa, precum şi mai multe chilii, o trapeză şi un paraclis, [1]) toate, foarte frumoase.

Mănăstirea Xenof. Această mănăstire are şepte paraclise, dintre care, intr'unul se vede zugrăviţi boerii: Barbu Banu, Danciu Vornicul, Părvu şi Radu. Pe la anul 7053 (1545), a reparat'o fraţii Duca-Vornicul şi Radu, boeri

---

(1) Petcovici l. c., p. 39 arată că in paraclis, in faţa iconostasului se află portretele lui Constantin-Vodă şi al soţiei sale Maria; că in etajul al doilea al turnului (πυργος) se citeşte pe pĕrete următoarea inscripţiune:

Благочéстйвы Іѿ Стефань воевода і гóсподарь ꙁемли молдавскои снъ Богдана воевода и снь его Іѡ Богдань воевода доведоше сїю водꙋ, и сьздаше овꙋ крьстилицꙋ и воденіцꙋ. . .

Adică:

„Bine-credincioşii Ion Stefan-Voevod şi Domn al Ţerei Moldovei, fiul lui Bogdan-Voevod şi fiul sĕu Ion Bogdan-Voevod au adus această apă şi a făcut acest baptisteriu şi moară.“ *Gr. G. T.*

din Ţara-Romănească, şi-au zugrăvit biserica foarte frumos. Ear in urmă principele Matei-Basaraba, cu cheltueala sa a zugrăvit tinda bisericei şi toată trapeza, unde şi el e zugrăvit cu Doamna sa intru memoria eternă.

Mănăstirea Caracal. Petru-Vodă al Moldovei, voind să restaureze mănăstirea, trimise pe protospatarul sĕu Petru, cu mulţi bani recomandăndu-i s'o zidească intr'un loc frumos, ear acesta vrĕnd să-şi facă căştig, a ridicat numai un turn aproape de mare, şi se intoarse in Moldova. Insă principele inţelegĕnd de acestea, foarte s'a supĕrat şi vru să-i tae capul. Ear spătarul ca să-şi scape viaţa, a promis că are să ridice mănăstirea cu cheltueala sa, şi aşa l'a ertat, precum a şi făcut, şi reintorcĕndu-se acasă, principele l'a primit cu mare onoare. In urmă, amĕndoi, principele şi spătarul, ducĕndu-se la Sfăntul Munte, acolo s'au călugărit amĕndoi numindu-se Pahomie, şi acolo şi-au sfirşit şi viaţa in fapte bune, şi au rĕposat cu Domnul.

Mănăstirea Stavronichita. Apa pentru

usul acestei mănăstiri fu adusă cu cheltueala principelui Romăniei Şerban-Cantacuzin printr'un apăduc boltit, in adevĕr foarte bogat.

Toate aceste imbunătăţiri sunt insemnate numai căt pe scurt, şi pentru a ne face o idee căt de multe şi preţioase au fost bunătăţile şi darurile făcute de Domnii noştri mănăstirilor din muntele Athos, reproducem aci un mic estract din „Viaţa patriarhului Nifon". (1) in care se arată mai pe larg căte a făcut numai principele Neagoe Basarab, cel mai evlavios şi tot-o-dată şi acela care a lăsat mai multe pomeniri la bisericile creştine:

„Iar in muntele Atonului pe groapa sfăntului, zidi biserică frumoasă in numele sfăntului Nifon; iar mănăstirea o au imbogăţit cu multă avuţie, şi multe ziduri a făcut şi inalte.

Iar *mănăstirea lui Hariton, care de obşte se chiamă Cotlomuş, care a inceput a zidi din temelie Radu-Vodă*, Neagoe-Vodă o a sevărşit şi cu toate frumuseţele şi podoabele o

(1) Vezi *Archiva istorică a Romăniei*. Hasdeu, tom. I, partea a II-a, pag 146. Bucureşti 1865.

a impodobit, din lăuntru şi din afară, iar împrejur o a ingrădit cu zid.

Şi au făcut biserica sfântului Nicolae făcătorul de minuni: *cu turle, chilii şi trapezarie, pimniţă, magherniţă şi magupia, grădină şi poartă mică şi poartă mare, bolniţă şi ospătărie, şi dohirie, jitniţă şi vistirie, şi alte casă de toată treaba.*

Iar biserica şi chiliile le-au implut de toată frumuseţa, şi le-au sevărşit de acoperemînt. Iar *biserica şi tinda o au invălit cu plumb, şi au pus sticle pe la toate ferestele.*

Şi o au şi tărnosit cu blagoslovenia Arhiereului şi a Protului, şi a altor egumeni de la alte mănăstiri.

Şi făcù cinste mare, tuturor şi'i dărui cu daruri mari şi se duseră care şi pe la locurile sale cu mare bucurie mulţemind lui Dumnezeu.

Aşişdere făcù o priştanişte [1] *in Ascalon la mare, se fie de corăbieri Şi o corabie mare şi alta mai mică cu tot ce trebueşte*; *şi o a zidit (pristaniştea) cu zid imprejur.*

Şi a făcut o culă cu arme şi cu turnuri,

---

[1]) Port de mare.

să le fie de pază. Şi alte mitocuri, cu de toate au zidit şi au făcut, şi bine le-au tocmit; din care are mănăstirea mult venit.

Şi i-a pus numele: *Lavra cea mare a Ţerei-Munteneşti.*

Iar Lavra lui sveti Atanasie, toată biserica cea mare cu oltarul şi cu tinzele le-a inoit; şi a impreunat plumbul cel vechiu cu altul nou şi o a acoperit toată de iznoavă.

Şi toată cliserniţa o a zidit din temelie, şi a făcut vase de treaba bisericii de aur şi de argint, şi *zavese cusute cu sîrmă de aur* pre infrumuseţate a dat, şi i-a făcut şi mertic mare căte 200 taleri de an [1]).

Iar in Lavra Jvirului a lui Sveti Evtimie făcătorul de minuni *pre sus pre ziduri a adus apă cu urloaie ca de o milă de loc de departe;* şi cu multă avuţie o a inbogăţit.

Iar cinstita lui Doamnă, Despina, dat'a *uă zavească cusută toată cu sirmă de aur*, *şi pre infrumuseţată*, să o puie inaintea sfintei şi făcătoarei de minuni icoanei, in care este scris

---

[1]) In estractul in Magasinul istoric. 1847 Bucureşti t. 4. pag. 257, vedem 10,000 taleri.

chipul pre curatei fecioarei şi maicii lui D-zeu Mariei, care se chiamă portariţă, care a venit pre mare la ace monastire cu mare minune, cum se afla scris de dănsa.

Iar la mănăstirea Pantocrator a făcut mari zidiri, ca şi la Jvir, şi a dăruit multe daruri.

Şi in *Lavra cea mare a Chilindarului iar a adus apă tot de la Jvir.*

Iar in lăudata mănăstire Vatoped, tocmì să se dea milă pe an, ca şi in Lavra lui sveti Atanasie.

Şi a pus pre făcătoarea de minuni icoană a precistei *un mĕr de aur cu mărgărintar şi cu petre scumpe.*

Şi zidi şi pimniţă mare din temelie.

Şi a impodobit şi in marea mănăstire Xeropotam, că a făcut o *trapezară din temelie şi pimniţă.*

Iar la Sveti Pavel a zidit *o culă din temelie să fie de strajă.*

Ce vom mai inmulţi cuvintele, spuind de toate mănăstirile pe rănd, că toate mănăstirile din sf. muntele Athonului le-a imbogăţit cu toate trebuinţele, şi dobitoace incă le-a

dat, şi multe ziduri a făcut, şi fu ctitor mare a toată Svetagora."

Afară de aceste imbunătăţiri ce am vĕzut aratate numai căt pe scurt aci, cea mai mare parte din mănăstirele din muntele Athos aveau inchinate mari venituri a o mulţime de mănăstiri, schituri şi moşii din ţara nóstră, pe care domnii şi boerii noştri le hărăzise pentru evlavie şi bine-facere. [1])

VII.

Muntele Athos este foarte bogat in documente, intre care sunt o sumă care se referă la istoria ţĕrii noastre, şi anume: hrisoave de ale Domnilor, alte acte emanate de la veliţii noştri boeri, care cele multe se referă la danii sau alte bine-faceri făcute monăstirilor din Sfăntul Munte.

---

[1]) Vezi *Foiletonul zimbrului* sub redacţia D-lui Theod. Codrescu şi D. Gusti No. 41 şi 42 Iaşi 1855.—Cesar Boleac. *Mănăstirilor inchinate Bucureşti* 1862.—*Memoriu asupra mănăstirilor române pusă sub invocaţia locurilor sănte din Orient.* Publicat de Ministeriul de externe Bucureşti 1863.—M. C. Negri. *Memoire avec pièces justifictives presenté à la comission internationale pour les couvents dédiés.* Constantinople 1865.

Aceste documente, in cea mai mare parte au fost reproduse sau analisate de deosebiţi autori ce au cercetat arhivele acelor monăstiri. E de crezut că multe documente stau ăncă ascunse in păstrarea călugărilor, care de la secularisarea averilor mănăstireşti, făcută sub principele Cuza, se tem a le mai arĕta, mai cu samă Romănilor. Despre acest fapt eu singur m'am incredinţat. Numai prea sfinţia sa mitropolitul Nil Pentapoleos, care prin cultura şi spiritul sĕu se deosebeşte intre toţi călugării Muntelui Athos, a bine-voit a pune la disposiţiunea mea mai multe documente rĕmase in păstrarea sa, din care in scurtul timp căt am stat la prea sfinţia sa in gazdă, am putut copia numai cele căte-va care urmează, şi care sunt ăncă cu totul necunoscute, dănd la doue din ele in fac-simile şi iscăliturile Domnilor.

No. 1.
Iaşi. 1624, Iunie 14.

† Іѡ҃ Радꙋл воевода божїею мілостїю господаръ ꙁемлі молдавскоі, adecă a venit inaintea

Domniei mele Jonaşcu Batii vornicul de gloată, de a părît de faţă pe Apostol ginerile lui Jonaşcu Bole, pentru un sat anume Băileşti ce este in ţinutul Tutovei, ce au fost luat acel sat de Stefan-Vodă de hiclean, când a fost cu Leşii Bole de s'a bătut cu Stefan-Vodă şi au părît pentru hiclenie; apoi după Stefan-Vodă, am stătut Domnia mea, la Domnia mea in ţară şi am dat acel sat lui Ionaşca Batii, şi i-am făcut Domnia me uric de miluire. După aceea Alexandru-Vodă, a luat acel sat şi a luat şi uricul de la Ionaşcu Batii ce a avut de la Domnia me, şi a dat satul lui Apostol; acum a adus Apostol pre acel sat uric de la Petru-Vodă, cum acel sat n'a fost a Bolii de moşie sau cumpĕrătură, ce le-au fost de pre altă parte a lui Gheorghie, ce au fost logofăt. Deci Domnia me, am judecat cu tot sfatul nostru, să nu hie nici Ionaşcu Batii cu pagubă, nici Apostol fără sat, pentru ce iaste a lui direaptă moşie de pre altă parte, deci 'iam tocmit da a dat Apostol o sută şi cinci-zeci de galbeni buni lui Ionaşcu Batii, şi să ştie Apostol

satul, altu nime să n'aibă treabă, şi s'au inpăcat de naintea noastră, şi de acmu inainte să nu aibă a mai pări unul pre altul, pentru această pîră, nici odinioară in veci naintea cărţii Domniei mele.

† слам господінъ велѣл (insuşi Domnul a poruncit) ȣ іас (in Iaşi) влѣт ,ѕрлв (7132). юн ді (Iunie 14).

(semnat) *Pătraşcu.*

No. 2.

Iaşi, 1651 Iulie 9.

† Іѡ̆ Василіе воєвода божїю мілостію господаръ ȥемлі молдавскои, scriem Domnia mea la

slugile domniei mele, la Mihoci din Răduești și Giurgiu, dămu-vă ştire, că domniei mele s'a jăluit Apostol Cehan, zicănd că are el un sat Băileşti şi iaste şi răzaş pre o bucată de loc de acel sat, iar acei răzaşi 'i impresoară pe Apostol, pentru aceia dacă veţi vide cartea domniei mele, iar tu să mergi cu oameni buni acolo să socotiţi pre unde vor hi semnele, şi pre unde vor hi ţinut cei mai de mult pe acolo să ţie şi ei, pentru aceasta scriem domnia mea, intr'alt fel să nu hie. ѹ іас (in Iaşi) вλт. ҂ꙁрнѳ (7159) юλ. ѳ (Iulie 9).

† сам господінъ реч. (insuşi domnul a zis).

Gavrilaş vel Logofăt.

(L. S.) *Moldovanu.*

No. 3.

Cărniceni 1659 Septebre 7.

Іѡ гіоргіє гіка воєвода Божією мілостію господаръ ꙁємлн молдавской, scriem domnia mea la slugile noastre la părcălabiii de Vaslui, dămu-vĕ ştire că domniei mele au jăluit A-

postolul Cehan pre popa Gheorghe de tărg de Vasluiu, zicănd inaintea domniei mele, că au cumpărat o moşie de la Dimici şi de la Cazacul şi de la Ionaşcu şi de la alţi răzaşi, care au fost pre acea moşie, unde se chiamă Băileşti cu tot hotarul şi cu tot venitul ce se va afla pre acea moşie, iar cănd iaste acmu se scoală popa Gheorghe de 'l opreşte pre Apostol din giumătate de loc dintr'acea moşie ci mai sus scrie, c'un uric ce zice că au aflat a lor, şi intr'acel uric zice popa că'i spune ace giumătate de loc, deci pentru ceia dacă veţi vedea cartea domniei mele, iar voi să socotiţi de să va afla cu adevarat cum au cumpărat Apostol acel loc tot dintr'acea moşie de la cei oameni ce mai sus scrie, iar voi să le faceţi lege să lase popa pre Apostol in pace să-şi ţie moşia cum o au cumpărat şi să-şi intrebe popa cu vănzătorii lui carì 'i-o au vîndut luĭ, iar de nu 'i veţi putea tocmi de acolo şi nu s'or ţine de lege, voi să le daţi zi să vie de faţă inaintea domniei mele şi să'şi aducă şi deresă cine ce va avea de a-

ceasta, тое пишем господствами (aceasta scriem domnia mea).

† саамъ господинъ велѣл (insuşi domnul a poruncit).

8 *Kărniceni* влт ҂зрѯи (7168) сеп ꙁ (Sept. 7).
(L. S.)

No. 4.
Iaşi. 1659, Decembre 16.

Іѡ Стефанъ Воевода божією милостію господаръ земли Молдавскои, a scris domnia mea la dregătorul şi vatamanul şi la toţi sătenii din sat din Cămileşti ce este in ţinutul Tecuciului, dăm ştire că domnia me m'am milostivit şi am dat acel sat ce mai sus scrie Cămileşti rugătorilor noştri, călugărilor de la sfănta monăstire de la Trisfetitele ca să hie sfintei monăstiri cu tot venitul, cu mori şi cu tot venitul ce se cuvine sfintei monăstiri Trisfetitele, deci pentru aceia dacă veţi vide cartea domniei mele, iar voi să ascultaţi pre rugătorii noştri de egumenul şi de tot soborul de la sfănta monăstire de la Trisfetitele intru tot ce va da invăţătură după porunca domniei

mele, iar carii nu vor asculta, ca să aibă gloabă şi a se certa carele după dela sa, ꙋ іас (in Iaşi) ꙁрѯи (7168) Дек ѕі (Dec. 16).

† саамъ господинъ велѧлъ (insuş domnul a poruncit).

No. 5.

Iaşi 1660, Iunie 7.

† Іѡ Стефан Воевода божіею милостю господарь ꙁемли Молдавскои, dat'am cartea domniei mele boiarinului nostru credincios şi cinstit Racoviţa Cehan Logofĕtul cel mare, şi pe cine va trimete să hie tare şi putternic cu cartea domniei mele, a apăra tot hotarul satului Băileştilor, pe unde a hi fănaţ pre nime să nu lasă să înble cu dobitoace

sau să cosască, iar pe carele i vor prinde stricând fănaţul cu dobitoc, să aibă a'l certa şi să-i scoată de acolo şi să le ia boii şi sumanul, şi aşişderea să aibă a apăra şi din poenĭ hotarul pre unde va hi fănăţ, şi nimene să nu cuteze a ţine sau a opri piste cartea domniei mele. ȣ іас (in Iaşi). влѣт. ҂ѕрѯи (7168) юн. з. (7)
† господинъ реч (Domnul a zis).

L. S.)

No. 6.

Iaşi. 1660 Octombre 15.

Іѡ Стефанъ Воевода божіею міλостію господаръ земли Молдавскои, scriem domnia mea la toţi slujitorii căţi veţi ămbla cu slujbele domniei mele la ţinutul Tecuciului, la zlotaşi şi la loaşi şi la tălăraşi şi la gălbanaşi şi la alţi slujitori la toţi, dămu-vă ştire dacă veţi vedea cartea domniei mele, iar voi toţi să aveţi a lăsa in pace pre acest morariu Ioan Andronic din Cămileşti, ce este la morile sfintei mănăstiri Trisfetiteli, nimeni intru nimic să nu invăluiască, că apoi cine 'l va invălui va hi de mare certare de domnia mea, ȣ іас

(in Iaşi) влт ѕзрзѳ (7169) окт. еі (Oct. 15).
. ✝ самъ господинъ велѣлъ (insuşi domnul a poruncit). (L. S.)

No. 7.
Iaşi 1667 Noembre 12.

Noi Iliaş Alexandru voevod Божію мілостію господаръ земли молдавскои, adecă domnia mea am dat şi am intărit slugii noastre Iorgăi medelniceriu feciorul lui Paladi nepotul lui Mafei Roşca din Bărlad pre a lui direaptă ocină şi moşie un sat anume Ursoi pe Jeravăţ, din ispisocul de intăritură de la răposatul părintele domniei mele Alexandru voevod, care sat au fost direaptă ocină şi moşie moşu seu lui Mafei Roşca din Bărlad, din ispisocul ce au avut de la Alexandru vodă cel bătrăn, pentru ceia ca se hie şi slugii noastre ce mai sus scriem Iorga medelniceriu acest sat ce mai sus scrie Ursoi pe Jeravăţ, direaptă ocină şi moşie cu tot venitul şi uric şi intăritură nestrămutată in veci тое пишем. (aceasta scriem) ѹ іас (in Iaşi) влт ѕзрѹѕ (7176) ноем. ві (Noembre 12).
(L. S.)

Écă dăm aci şi un inventariu de hrisóvele in limba slavonă, romănă şi grécă ce se păstréza în arhivele mănăstirilor din muntele Ahtos, emanate de la domnii şi boerii noştri, care conţin comori nepreţuite pentru limba şi istoria ţerei nóstre.

§ 1. Documente in limba slavonă şi romănă. [1])

1. In mănăstirea Lavra.

7041 (1533), Ian. 12. Hrisovul principelui Valachiei *Io. Radu*, prin care se dărueşte Lavrei suma de 10,000 aspri.

7087 (1579), Febr. 20 Hrisovul princ. Moldovei *Petru Schiopul*, prin care se dărueşte aceliaşi Lavre 6,000 aspri.

7106 (1598). Hrisovul princ. Moldovei *Irimia Movilă*, prin care se dărueşte asemenea 6000 aspri.

7125 (1617), Sept. 3. Hrisovul princ. Ungro-Vlahiei *Gavril Movilă*, prin care asemenea se dărueşte 6000 aspri.

1756 Noembri 6. Hrisovul princ. *Constantin Racoviţă*, prin care se dărueşte 7000 aspri. *(Romăneşte).*

---

[1]) Vezi *Victor Langlois*. loc. cit. pag. 32 şi urmat . . In ce priveşte hrisoavele in limba slavonă, romănă şi greacă din mănăstirea Rusicu sau sf. Panteleimon, vezi asemine şi cartea: Acta, praesertim graeca, Rossici in monte Athos monasterii. Акты русскаго на святомъ Аѳонѣ Монастыря св. великомученика и цѣлитела Пантелеимона. Кіевъ 1873. pag. 296—349, şi 436—553.

2. In mănăstirea Vatoped.

7114 (1606). Actul de donațiune al principesei *Ana Golia*, prin care resemnează mănăstirei Vatoped biserica Inălțărei din Iași

7114 (1606), Mart 30. Hrisovul princ. Moldovei, *Jer. Movilă* prin care se confirmă donațiunea de mai sus.

7175 (1667). Testamentul doamnei *Rucsanda Melnitzky*, principesa Moldovei, prin care lasă mănăstirei Vatoped trei sate.

3. In mănăstirea Filoteu.

— Hrisovul princ. U. Vlahiei *Vlad V*, prin care dăruește acesteĭ mănăstiri 4000 aspri

4. In mănăstirea Xeropotam.

7221 (1713), Ianuar 28. Hrisovul princ. Moldovei *Nic. Alex. Mavrocordat*, prin care confirmă mănăstirei Xeropotam posesiunea mănăstireĭ *Dancu* din *Iași*. (*Românește*)

5. In mănăstirea Xenof.

7115 (1607), August 3. Copia hrisovului de la princ. *Radu Șerban*, prin care dăruește mănăstirei Xenof 9000 aspri și satele *Rașca* și *Selistea*.

7140 (1631), Oct. 8. Copia hrisovului de la *Mateiu* princ. U. Vlahiei pentru moșiele schitului Zdrali, ce se ține de mănăstirea Xenof.

7144 (1636). Copia altui hrisov tot de la princ. *Mateiu*, pentru proprietățile *Rașca* și *Selis-*

tea, şi 10,000 aspri dăruiţi aceiaşi mănăstiri.

Acest document confirmă alte 9 hrisoave mai vechi, ce sunt pierdute, anume:

1. De la princ. *Jo. Basarab* din a. 7028 (1520).
2. „ „ „ *Vlad*, „ „ 7034 (1526)·
3. „ „ „ *Radu*, „ „ 7036 (1528).
4. „ „ „ *Radu*, „ „ 7040 (1532).
5. „ „ „ *Vlad*, „ „ 7043 (1535).
6. „ „ „ *Alecsandru*, „ „ 7085 (1577)·
7. „ „ „ *Mihnea*, „ „ 7103 (1595).
8 „ „ „ *Simeon*, „ „ 7110 (1602).
9 „ „ „ *I. Radu Basarab* „ 7120 (1612).

7146 (1637), Oct. 4. Hrisovul princ. *Mateiu Basarab*, pentru moşiele schitului *Zdrali*.

7148 (1639), Oct. 3 Cartea aceluiaşi principe prin care se concede monahilor de la schitul *Zdrali* a cumpara şerbi. *(Româneşte)*.

7150 (1642), Maiu 5. Cartea aceluiaşi principe, prin care schitului *Zdrali* i se értă mai multe dări.

7150 (1642) Hrisovul de la acelaş, pentru una moară a schitului Zdrali, de la Alopa

7158 (1650), Iunie 11. Sinetul aceluiaşi pentru una vie de la satul *Căciuleşti*, cumparată de mănăstirea Xenof.

7162 (1654), Maiu 13. Cartea princ. *Const. Şerban*, prin care se concede schitului *Zdrali*, a'şi cumpara şerbi.

7166 (1658), Maiu 1. Hrisovul princ. *Mihail* prin care dărueşte mănăstirei Xenof 10,000 aspri, şi 'i confirmă posesiunea satelor *Raşca* şi *Selistea*.

7182 (1674) April 11. Hrisovul princ. *Io Raducanu* (?) prin care dărueşte mănăstirei Xenof schitul *Robais* (?).

7212 (1703), Oct. 2. Cartea princ. Valahiei *Io. Constantin Brăncoveanu*, prin care confirmă

schitului *Robais* posesiunea satelor *Zdrali* și *Căciulești*.

7212 (1703) Oct. 30. Hrisovul aceluiaș, pentru mai multe imposite, iertate schitului *Robais*.

1763 Cartea princ. *Const. Mih. Racoviță* pentru proprietatea *Alopa*, ce se ține de schitul *Robais*.

1766, Noemvre 16. Hrisovul princ. U. Vlahiei *Scarlat Grigore Ghica*, prin care dăruește mănăstirei Xenof 2 aspri de fie-care vadră de vin cules in trei moșii de ale sale din județul *Budgescu* (? Langlois: a Kadalik-Budgéiskii).

1769, Februar 23. Hrisovul princ. *Grigore Ghica* pentru acelaș obiect.

1776, Iulie 8. Hrisovul princ. *Alex. Ipsilanti*, pentru donul de 2 aspri la toată vadra de vin din moșiele sale.

1778, Iunie 1. Hrisovul aceluiaș, pentru proprietățile schitului *Robais*.

1792. Hrisovul princ. *Alexandru Moruzi* prin care dăruește sare mănăstirei Xenof.

1796. Hrisovul princ. Io. *Alexandru Calimachi*, al Moldovei, in acelaș obiect.

1800. Hrisovul princ. *Alex. Ipsilanti* al Moldovei tot așeminea.

1800, Ian. 11. Hrisovul princ. *Const. Alex. Moruzi* prin care se confirmă hrisoavele de mai sus pentru dreptul de vinărit al mănăstirei Xenof.

1803. Hrisovul aceluiaș principe prin care dăruește sare aceliași mănăstiri.

1803. Hrisovul princ. *Scarlat Alexandru Calimachi*, in același obiect.

1813, Maiu 14. Hrisovul principelui *Io Georgiu Caragea* prin care confirmă donațiunile in vin și bani, făcute mănăstirei Xenof, și'i dă pe deasupra 200 lei a percepe de pe caravansaraoa din București.

1819, Maiu 21. Hrisovul princ. *Alexandru Nic. Suțu*, prin care se confirmă iertarea impositelor invoite schitului *Robais*.
1820. Hrisovul princ. *Mich. Gregorie*, prin care se dă sare mănăstirei Xenof.

6. In mănăstirea Castamanit.

7001 (1493). Hrisovul princ. Moldovei *Petru* prin care dărueşte 5000 aspri acestei mănăstiri.

7. In mănăstirea Rusicu.

6965 (1457) Iunie 12 Hrisovul princ. *Io Vlad* scris in Tărgoviştea.
6995 (1487) Iuni 12. Hrisovul princ. *Vlad* fiul lui Radu-Dracul, al U. Vlachiei, prin care dărueşte mănăstirei Rusicu 6000 aspri.
7004 (1496) . . . 30. Hrisovul princ. Radul fiul lui Io. Călugărul al U. Vlahiei prin care dărueşte 3000 aspri aceliaşi mănăstiri.
7010 (1502), Fevruar. Indict. X. Hrisovul aceluiaşi, prin care dărueşte 4000 aspri tot aceleiaşi mănăstiri.
7181, (1673) Sept. 5. Cartea de danie a princ. Moldovei *Stefan Petru*
7217. (1709) Noemv. 18 Hrisovul princ. *Mihail Racoviță* prin care intăreşte monastirea Rusicu monastirea Doamnei şi o apără de toate dările (*Româneşte*)
1737. Aug. Hrisovul princ. Moldovei *Gregorie Ghica*, prin care scuteşte mănăstirea Doamnei de toate dările.
1744. Iulie. Altul de la princ. Moldovei *Io. Nic. Mavrocordat* pentru acelaş obiect.
1747. Altul tot de la acelaş.
1750. August. Altul de la princ. Moldovei *Const.*

Cehanu Racoviță prin care scutește mănăstirea Doamnei de dări.

1753 Oct. 20. Altul de la acelaşi pentru un ajutor in bani mănăstirii Rusicu.

1754. April. Altul de la *Gregorie Ghica.*

1757. Hrisovul princ. Moldovei *Scarlat Ghica Voevod* prin care scutește mănăstirea Doamnei de mai multe dări.

1758. Octomvrie. Hrisovul princ. *Teodor Io. Calimachi* ?), al Moldovei și Valachiei, prin care dăruește aceliași mănăstiri 150 (?) lei.

1760. Hrisovul aceluiaș prin care închina aceliași mănăstiri, biserica *St. Neculai* din Constantinopole.

1762 Ian. Hrisovul princ. *Io. Grigore* al Moldovei și Valachiei, prin care dăruește aceliași mănăstiri 150 lei.

1762. Ianuar. Altul de la acelaşi, prin care intărește posesiunea bisericei St. Neculai.

1764. Mai 20. Hrisovul princ. Valachiei *Stefan Mih. Racoviță.* pentru un ajutor in bani mănăstirei Rusicu.

1764. Septemvre. Hrisovul princ. Moldovei *Grigore Alex. Ghica*, prin care dăruește aceliași mănăstiri 150 lei.

1765. April. Altul de la acelaş pentru biserica St. Neculai din Constantinopole.

1778—1780, Iulie Hrisoave de la princ. *Constantin Dim. Moruzi* prin care dăruește aceliași mănăstiri 150 lei și una cantitate de vin.

1780 Iunie 5. Hrisovul aceluiaș principe despre dările monastirei *Doamnei.*

1786 Mai 20. Hrisovul princ. Moldovei *Alex. Mavrocordat*, prin care scutește mănăstirea Doamnei de mai multe dări.

1793. Hrisovul princ. Moldovei *Mih. Suțu* prin

care scuteşte mănăstirea de mai multe dări.
1795. Iulie. Hrisovul princ. Moldovei *Io. Alex. Calimachi*, pentru biserica St. Neculai din Constantinopole.
1795. Oct. Altul de la acelaşi, prin care dărueşte aceliaşi mănăstiri 250 lei.
1806. Hrisovul princ. valahiei *Constantin*, fiul lui *Alex. Ipsilante*, prin care dărueşte sare aceliaş mănăstiri.
7318 (1810) Fevr. 25. Gramata mitropolitului *Gavril* pentru pomenirea ieromonahului Teofan de egumen mănăstirei Doamnei.
1814. Aug. 1. Hrisovul princ. *Scarlat Alex Calimachi*, prin care intăreşte mănăstirii Rusicu inchinarea bisericei sf. Neculai din Constantinopole, la Ciarsamba bazar in Bogdan serai.

Afară de cele patru hrisoave dintăi, toate cele-l-alte sunt româneşti.

8. In mănăstirea Chilindar.

7042 (1534), April 27. Hrisovul princ. U. Vlahiei *Vintilă* (Vlad), prin care dărueşte acestei mănăstiri 10,000 şi spitalului de acolo 800 aspri.
7097 (1589) Fevruar 8. Hrisovul princ. U. Vlahiei *Mihnea*, prin care'i dărueşte 15,000 aspri.

9. In mănăstirea Simopetra.

7107 (1599) August 28 Hrisovul princ. u. Vlahiei *Mihail*, prin care dărueşte mai multe moşii acestei mănăstiri.

10. In mănăstirea Zograf.

6974 (1466), Iunie 10. Hrisovul princ. Moldovei *Stefan* fiul lui Bogdan, prin care dărueşte acestei mănăstiri 100 galbeni.

6979 (1471), Septembre 13. Altul de la acelaşi prin care dărueşte 500 aspri pentru ospiciul de acolo

7008 (1500 Iulie 23. Hrisovul princ. Valahiei *Radu* fiul lui Io. Călugăru, prin care dărueşte mănăstirei *Capriuleu* din muntele Athos 3000 aspri.

7083 (1575), Iuni 1. Hrisovul princ. Valahiei *Petru* prin care dărueşte mănăstirei *Zograf* 100 galbeni ungureşti.

7106 (1598), Mart 14. Hrisovul princ. Moldovei *Ier. Movila*, tot asemenea.

7159 (1651), Mart 26. Hrisovul princ. Moldovei *Vasile Lupu*, prin care'i dărueşte mănăstirea *Dobrovăţu* cu dependinţele lui.

7206 (1698). Altul de la *Io Constantin*, pentru averile acelei mănăstiri in Moldova.

7207 (1699), Ianuar 30. Hrisovul princ. Moldovei *Antioh Cantemir*, prin care inchină mănăstirei Zograf, mănăstirea *St. Chiprian* in *Basarabia*.

— Altul de la *Io. Vasilie* pentru averile mănăstirei Zograf in Basarabia.

11. In mănăstirea Cotlomuş.

695....(145....) Hrisovul princ. U. Vlachiei *Io. Basarab.*

7000 (1492), April 29; Hrisovul princ. U. Vlachiei *Vlad V.* prin care dărueşte 10,000 aspri chiliei S. Elia fundată de Cosma protatul st. munte.

7127 (1618), Decembre 8. Hrisovul princ, U. Vlahiei *Gavril Movilă*, pentru mai multe moşii ale mănăstiri Cotlumuş.
7133 (1625). Hrisovul princ U. Vlahiei *Alexandru* (fiul lui Radu), prin care inchină acestei mănăstiri, mănăstirea *Clocociovul.*
7149 (1641) Iun. 8. Hrisovul princ. *Matei Basarab*, prin care confirmă posesiunea tuturor bunurilor acestei mănăstiri.

12. In mănăstirea Dionisiu.

7085 (1577), April 28. Hrisovul princ. Moldovei *Petru Şchiopul* prin care dărueşte 6000 aspri.
7148 (1640), Febr. 20. Hrisovul princ. U. Vlachiei *Matei Basarab*, prin care dărueşte 4000 aspri.
7204 (1696). Hrisovul princ. U. Vlachiei *Const. Brăncoveanu Basarab*, pentru un ajutor in bani.
7221 (1713), Fevrura 6. Altul de la acelaşi, prin care dărueşte 120 aspri. (*Româneşte*).
7223 (1714), Dechemvrie. Hrisovul U. Vlachiei *Stefan Cantacuzin*, prin care dărueşte 8000 aspri.
7224 (1716), Maiu. Altul de la princ. U. Vlachiei *Nic. Mavrocordat*, prin care dărueşte 120 aspri. (*Româneşte*).
7225 (1717), Mart 20. Altul de la princ, Moldovei Io. (Mich. Racoviţă ?), prin care dărueşte 8000 aspri.
7225 (1717) Mart 20. Altul de la principele U. Vlachiei *Alex. Mavrocordat*, prin care dărueşte 8000 aspri.

13. In mănăstirea S. Pavel.

7009 (1501), Ian. 28. Hrisovul de la *jupănii Bar-*

bul banu, *Danciul* comis, şi *Radu* prin care dărueşte 2000 aspri.

§ II. Documente in limba greacă.

1. In mănăstirea Lavra.

1682, Oct. 15. Hrisovul principelui Io. *Şerban Cantacuzin Basarab* al U. Vlachiei, prin care inchină mănăstirea *Cotrocenii*, edificată de dănsul, celor 20 mănăstiri din muntele Athos, pentru ca să se folosască impreună de veniturile acesteia.

2. In mănăstirea Filoteu.

1634. Hrisovul princ. *Io. Grigore Ghica* al Moldovei pe pergament, cu bulă de aur.

3. In mănăstirea Esfigmen.

1814, Iunie 2. Sigilul patriarcului *Cirilu*, pentru un metoc al mănăstirei Esfigmen de la *Floreşti* in Moldova căruia i se acordă drepturile de stavropegie.

1819, Maiu 7. Sigilul patriarhului *Gregorie*, prin care se confirmă autenticitatea şi vigoarea a 11 acte relative la metocul *Floreşti*.

— Febr. Indict. XI. Scrisoarea de invoire a lui *George Anatablas* cu mănăstirea Esfigmen pentru un pămĕnt din satul *Portarea* (Poarta rea)?

4. In mănăstirea Xeropotam.

1671, Fevruar. Sigilul patriarcului *Methodiu*, pen-

tru drepturile de stavropegie, acordate de dânsul mânăstirei St. Treimi fundate de *Sauli*, lângă *Iaşi*, şi legate prin acest patriarc mânăstirei Xeropotam.

1759, Oct. 20. Actul boerilor *Constantin* şi *Răducanu Slătineanu*, asupra bunurilor dăruite de ei mânăstirei Xeropotam.

1759, Decembre 7. Actul prin care polcovnicul *Constantin Fălcoianu*, dărtueşte una din proprietăţile sale mânăstirei Xeropotam.

1760, Mart 9. Alt act aseminea de la postelnicul *Ioan*.

1760, Fevruar. Hrisovul princ. *Io. Scarlat Grigore Ghica* al U. Vlahiei, prin care dărueşte mânăstirei Xeropotam 5000 lei.

1760, Maiu 30. Act prin care un *Filipescu* dă aceliaşi mânăstiri 30 libre de ceară albă.

5. In mânăstirea Dochiariu.

7078 (1570), August. Indict. XIII. Adresa de mulţămită a mânăstirei Dohiariu, către principesa *Rucsanda*, pentru rescumpararea bunurilor şi plătirea datoriilor acestei mânăstiri.

6. In mânăstirea Caracal.

1648, Iunie. Indict. I. Copia unei circulări de la patriarhul *Ioaniciu*, pentru drepturile acordate metocului St. Neculai, de la *Ismail*, ce se ţine de mânăstirea Caracal.

1778, August 11. Sigilul patriarcului *Sofronie*, tot pentru acel metoc din *Ismail*.

7. In mânăstirea Rusicu.

1744. Iulie Hrisovul princ. Moldo-Vlahiei *Io. Ión*

Nicolai, prin care dărueşte acestei mănăstiri 100 aspri.

1750 August 3. Hrisovul princ. Moldo-Vlahiei *Io. Constantin Cehan Racoviţă*, prin care se dărueşte ac estei mănăstiri 150 lei.

1754. April. Hrisovul princ. Moldo-Vlahiei *Io. Matatis (Matei) Grigorie Ghica* prin care intăreşte darea in dărăpt a 150 lei mănăstirei Rusicu.

1758. Octomv. Hrisovul princ. *Io. Teodoru* princ. Moldo-Vlahiei prin care intăreşte darea in dărăpt a 150 lei aceiaşi mănăstiri.

1760 Iunie. Hrisovul aceluiaşi principe şi rel ativ la biserica Sf. Nicolai din Constantinop ole

1762. Ian. Hrisovnl princ. Moldo-Vlahiei *Io. Grigorie Ión* prin care se dă indărăpt acestei mănăstire 150 lei.

1764. Sept. Hrisovul prin *Io Grigorie Alecsandru Ghica* asupra aceluiaş obiect.

1765. Aprilie Hrisovul aceluiaş principe relativ la biserica sf. Nicolai din Constantinopole.

1776. Iulie Hrisovul aceluiaş principe in a doua a sa domnie prin care se dă indărăpt mănăstirei Rusicu 150 lei.

1778. Iulie. Hrisovul princ. Moldo-Vlahiei *Io. Constantin Dimitrie Moruzi* despre inapoirea a 150 lei acestei mănăstiri.

1795. Iulie. 27. Hrisozul princ. Moldo-Vlahiei *Io. Alecsandru Ión Calimahi* relativ la biserica sf. Nicolai din Constantinopole.

1795. Octomv. Hrisovul aceluiaş princ. prin care dărueşte mănăstirei Rusicu 250 lei.

8. In mănăstirea Simopetra.

7098 (1590), Mart. Sigilul patriarcului *Ieremia*, pentru bunurile din satele *Sfurceşti*, *Dra-*

gomireşti etc. legate mănăstirei aceştia de o femeie anume *Caplia*, şi confirmate prin bulele de aur ale principilor Valachiei: *Petru*, *Alexandru şi Mihail*.

7100 (1591), Octombrie 5. Sigilul patriarcului *Irimia*, prin care se acordă mitocului St. *Neculai* in Valachia care se ţine de mănăstirea Simopetra, drepturele de stavropegie.

9. In mănăstirea Zograf.

6941 (1433), Fevruar 9. Hrisovul principelui *Io. Alexandru*, al U. Vlahiei, prin care dă 3000 aspri mănăstirei Zograf.

10. In mănăstirea Dionisiu.

8707 (1570). Adresa de mulţămită a acestei mănăstiri cătră principesa *Ruxanda*, pentru rescumpararea bunurilor şi plătirea datoriilor acestei mănăstiri.

11. In mănăstirea Gregoriu.

1776, Maiu. Sigilul mitropolitului U. Vlahiei, *Grigorie* pentru transmiterea bisericei *St. Spiridon* la mănăstirea St. Grigore, impreună cu o vie ce se află in jurisdicţiunea mitropoliei sale.

1777, Ian. 15. Hrisovul princ. *Grigore Ghica*, al Moldovei, prin care se confirmă mănăstirei St. Grigore posesiunea mitocului numit *Byzantion*, cu clădirile lui.

Se observă că textul grec e numai o traducţiune după originalul in *limba română*, care incă se află tot in acea arhivă a mănăstirei st. Grigore.

1778 Hrisovul princ. *Io. Alexandru Ipsilante*, prin care se dărueşte 500 lei acestei mănăstiri.
1778, 30 Ian. Hrisovul aceluiaşi principe *Io. Alexandru Ipsilanti*, al U. Vlahiei, pentru metocul numit Bizantion al mănăstirei St. Grigore.

12. In mănăstirea St. Pavel.

6767 1257). Hrisovul lui *Mihail*, imparatul şi autocratul ţerei *Romăneşti*, pentru mai multe posesesiuni ale mănăstirei St. Pavel.

Se poate să fie de la un principe al *Romăniei*, un document aşa vechiu? Cel puţin textul lui Langlois sună: *Hrysobulle de Michel, tzar et autocrate de Roumanie.*

Din espunerea făcută pănă aci, se vede că muntele Athos cuprinde in sine mai multe isvoare de mare preţ pentru istoria Românilor, şi ar fi de dorit ca ele să fie studiate mai cu de amăruntul de cum s'a putut face in călătoria mea cea repede şi fără mijloacele necesare pentru a culege tot ce se află in acel munte. Am fi de părere ca guvernul nostru să trimată in muntele Athos o comisiune istorică şi artistică care să cerceteze documentele şi zidirile ce se află acolo scoţind planurile, luănd inscripţiunile in fac-simile, cercetănd şi şi copiind hrisoavele şi pomelnicile care să află

prin mănăstiri, fotografiind sau desemnănd de pe păreţii bisericilor portretele domnilor şi ale boerilor noştri, mormintele şi odoarele dăruite de ei, ce se găseşte la acele mănăstiri.

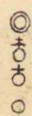
Prin această lucrare nu rămăne nici o indoială că s'ar inavuţi isvoarele istorice ale Romănilor, pe care singure se poate clădi o istorie adevărată a ţărei noastre.

CARTA
MUNTELUI ATHOS

Esecutată după Scara de 1/22222

Capitala
Episcopie
Monastire
Schit

ARHIPELAG

GOLFUL MONTE SANTO

GOLFUL ISTILAR

Insulile Staclara Nisia

Insulile Muilani

Hierisos

Canalul lui Xerxes

Megala Viglia

Chilindar

Esphigmon

Vatoped

Zographos

Schit. Cernivir

Castamanit

Schit. St. Dimitrie

Dohiar

Pantocrator

Schit Xenof

Xenof

Schit. Bogorodita

Schit Provocu Ilie

Rusikon

Stavronikita

Xeropotam

Schit St. Andrei

Ivir

KARIES

Sch. Cotlomus

Philotheu

Cotlomusi

Schit. Ivir

Caracal

Simopetra

St. Grigoriu

Lavra

Schit roman Prodrom

St. Dionisiu

Cap. Monte Santo

St. Pavel

Cap St. Gheorghe

Arsanava Mitocului Zograf

Litogr. A. Rosculescu

Stab. lit. N. Sternberg Iasi.

Preţul 2 lei noi.

